

Egy hücepe rendező hücepe darabjáról	(4. oldal)
Zsidó Nyári Fesztivál 2010	(5. oldal)
New York-i tudósítónk exkluzív interjúja	(6. oldal)
Emlékek a Rumbachról	(8. oldal)

A vigasztalás szombatja (július 24.)

Chét chátá Jerusálajim – vétkezve vétkezett Jeruzsálem. Ezt panasolja a Siralmak Könyve a babiloni fogság idején. A Babilonba szakadt zsidók lelkét egyetemes, súlyos bűntudat törte meg. De ebből született meg a mai értelemben vett zsidó vallás. Ott nem volt áldozati kultusz, ott teremtették meg legjobbaink a közös imádkozás és tanulás istenszolgálatát, ott kezdték gyűjteni a régi tekercseket, a történelmi hagyományokat, a vallási és erkölcsi tanításokat. Ebből a gyűjtésből alakult ki Szentírásunk is. A katasztrófa egy szebb, jobb, szellemibb vallás és élet forrása lett.

Történelmünk második nagy tragédiája a római birodalom győzelme volt Júdea felett. Róma fogságba hurcolta, rabszolgának adta el, szétszórta a birodalom óriási területén a zsidókat.

Hogy a zsidó szellemi örökséget nem szórta szét ennek a viharnak a szele, hogy nem felejtették el őseink a legszebb tanítások ígét és a megadható hűséget, azt a zsinagóga intézményének és a tanulás-tanítás vallási kötelességének köszönhetjük. A szétszórtak nem elszórtan, egyenként telepedtek le, mivel vallási hagyományait csak közösségekben ápolhatták. A gyülekezet, a zsinagóga intézménye megóvta őseinket attól, hogy eltűnjön vallásunk a földről. Így lett a keserűség áldássá, a tragédia a fennmaradás zálogává.

Azok, akiket gyalog deportáltak egykor Babilonba, és azok, akiket Róma rabságba ejtett, nem tudhatták, milyen érték terem majd könnyeik és kiontott véruk nyomán.

Náchámu, náchámu ámi, jomér elohéchem – vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet, így szól a Ti Isteneitek. A zsidó történelem nagy részében idézhették e prófétai szakaszt. Mennyi szenvedés és fájdalom csaltatta elő e mondatot! De hát nem éppen Istentől jött a babiloni száműzetés, a római rabszolgaság? – kérdezheti az olvasó.

Van, aki úgy magyarázza, hogy nem Istentől, hanem a szabad akaratot kapott és azzal visszaélő embertől.

Van, aki egy mindennapi példán próbálja „megvilágosítani” a kérdezők elméjét. Amikor a piciny gyermeknek anyuka ráver a fenekére, az odabűjűk védelemért a mamához. Aki megfenyítette...

Vöáhávta – ha Tőle jött, akkor is szeretjük az Örökkévalót.

Tessék a fenti két példából választani.

Ráv

Emlékezés az élet ezüsthájánál

Mindent meg kell tenni, hogy a rossz ne történhessen meg újra

Az élők erejére is emlékezett az Emanuel-fa – hangsúlyozta Zoltai Gusztáv azon az ünnepségen, amelyet a hagyományokhoz híven július első vasárnapján tartottak a Raoul Wallenberg Emlékparkban álló ezüsthájánál. A Magyar Zsidó Mártírok Emlékművénel a Mazsihisz-BZSH ügyvezető igazgatója a zsidóság újjáéledő fenyegetettségére figyelmeztetett. Kiemelte: **mindent meg kell tenni azért, hogy a borzalmak ne történhessenek meg újra.**

Hisszük, hogy van tanulsága a holokausztnak, és az nem lehet más, mint az emlékezés – mondta ünnepi beszédében Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz-BZSH ügyvezető igazgatója július 4-én. A vészorkszak magyarországi áldozataira való megemlékezést hagyományosan minden évben e hónap első vasárnapján rendezik meg a Dohány utcai zsinagóga kertjében álló ezüsthájánál.

Bevezetéseként az egybegyűlteket a Magyar Emanuel Alapítvány nevében Egri Oszkár köszöntötte. Ezután Zoltai Gusztáv, úgy is, mint az alapítvány titkára, üdvözölte a Magyar Zsidó Mártírok Emlékművénel megjelent közjogi méltóságokat és politikusokat.

Az eseményen tiszteletét tette Benny Sharon, Izrael Állam Nagykövetségének első titkára, Réthelyi Miklós, a humán erőforrások minisztere, Ékes Ilona, a Parlament emberi jogi, kisebbségi, civil és vallásügyi bizottságának fideszes tagja, Csallóközi Zoltán KDNP-s képviselő, Horváth Csaba, az MSZP főpolgármesterjelöltje, Schiffer András, az LMP frakcióvezetője, Tamás Bertalan a református egyház részéről, valamint Jávor Benedek és Csiba Katalin az LMP részéről.

Beszéde első részében Zoltai Gusztáv az Emanuel-fa felállításának körülményeit idézte fel. A Magyar Zsidó Mártírok Emlékművét 1988. július 30-án avatták fel Herzl Tivadar egykori szülőházánál, a Dohány utcai zsinagóga kertjében, a Raoul Wallenberg Emlékparkban. Az alkotás az Emanuel Alapítvány ajándéka a vészorkszak 600 ezer magyarországi zsidó áldozatának tiszteletére. A szervezetet 1987-ben New Yorkban Tony Curtis magyar származású amerikai színmű-

Mártírjainkat az újkori midjániták ölték meg. Frölich Róbert főrabbi

vész hozta létre édesapja, a Mátészalkáról New Yorkba emigrált Emanuel Schwartz emlékére. (A fa neve így két értelemben is jelképes, hiszen a héber férfinév jelentése: „velünk az Isten”.)

Az emlékmű alapítói okiratát Edgar Miles Bronfman kanadai üzletember, akkoriban a Zsidó Világkongresszus elnöke, Elie Wiesel Nobel-díjas író és Varga Imre szobrászművész, a mű alkotója írta alá. Tanúsítva az utódok számára a mély és örök gyász – mondta Zoltai Gusztáv, idézve: „hogy emlékezzünk a halálmenetekbe kergetett, a munkaszolgálatra és a koncentrációs táborokba hurcolt elődeinkre, akiket gyilkosok csak azért pusztítottak el, mert Izrael népéből valók”.

A fűzfát formázó, krómácel szasztika levelein egy bizonyos összeg fejtében örökítették meg a holokauszt áldozatainak nevét, a befolyt pénzt pedig a Dohány-zsinagóga felújítására fordították. Zoltai leszögezte: csaknem fél emberöltővel ezelőtt az Emanuel-fa elsősorban a múltra emlékeztetett, ám ma a szobor újabb fenyegetésre figyelmeztet. Utalt rá, hogy ismét teret hódítanak szélsőséges megnyilvánulások, sőt, hangoztatóik egy része politikusként a Parlamentbe is bekerült.

E jelenségekkel szemben az Emanuel-fa a halottakról és az élők erejéről egyaránt tanúságot tehet – hangsúlyozta a Mazsihisz-BZSH

ügyvezető igazgatója. Hirdetheti a győzelmet, a tudást, a fejlődést. Emlékeztethet a németeket megállító kurszki hősiökre, a gyermekbénulás elleni védőoltás feltalálójára, a gyógyszerkutató Jonas Salkra és intézetére, a képzőművészeti és irodalmi műhelyekre. Zoltai az európai kultúra emberének a szabad gondolkodásba vetett hitéről beszélt. Ha az okos, higgadt taktika olykor engedi is egy darabig a szélsőséges megnyilatkozásokat, eljön a pillanat, amikor felismeri ezek veszélyeit, és „a rossz szellemet visszazárja a palackba” – mondta.

A közös emlékezés lélektanát szemlélítve a szónok egy, az ezüsthá egyik levelére felvett nevet említett: Kohn Ignácnét. Az asszonyt Bergen-Belsenben pusztították el. Azok, akik bűnösek voltak a meggyilkolásában, mondta Zoltai, nem láthatók a leveleken, mert az utókor az áldozatokhoz figyelmes, a gyilkosokaihoz nem – de Isten tudja, kik ők.

Schwezoff Dávid kántor lebilincselő imaéneke után Frölich Róbert főrabbi a Rabbistület képviselőjében szólta a jelenlévőkhöz. Idézte a Mózes V. könyvének 25. fejezetében olvasható Pinchász történetét, így állítva párhuzamba az ókori és a jelenkori zsidóság sorsát. Pinchász, Eleázár fia, Áron unokája védte meg a zsidóság erkölcsiességét, a pusztában bolyongó nép jövőjét. A nép ugyanis idegen isteneket imádot, híveikkel közösséget vállalt, ezért az Örökkévaló el akarta pusztítani. Megparancsolta hát Mózesnek, ő pedig továbbította e parancsot Izrael bírónak: mindegyik ölje meg emberei közül azokat, akik az idegen istennek szolgálnak.

Pinchász azonban, látva, hogy egy izraelita férfi előkelőség és egy szintén előkelő midjánita nő együtt betér az egyik sátorba, utánuk ment, és lándzsájával leszúrta őket. Ha nem így tesz, huszonnégyezer ember pusztult volna el. A Világ Királya ekkor azt mondta Mózesnek: „Áron pap fiának, Eleázárnak a fia, Pinchász elfordította haragomat Izrael fiaitól, mert az én feltéssellemmel feltette őket, így feltésemben nem irtottam ki mind Izrael fiait. Mondd meg hát neki: Átengedem neki a béke szövetségét, legyen öröke az övé és utódaié a papi tisz-

Zoltai Gusztáv a Zsidó Világkongresszus és az Európai Zsidó Kongresszus nevében gyújtja meg a gyertyát

ség. Mert síkra szállt Istenéért, ő mutatathatja be az engesztelő áldozatot Izrael fiaitért.” Az Örökkévaló parancsára Mózes háborút indít a midjániták ellen; Pinchász viszi a szent edényeket és a harsonákat. E háborúban nem volt fogoly és zsákmány, mert minden Istennek kellett szentelni.

Frölich főrabbi szerint száz évvel ezelőtt szintén harc előtt állt a zsidóság – nem az ókori értelemben ugyan, de akkor is azért a földért, ahol élni rendeltetett neki. Jókora darabot meghódított a művész, a tudomány, a mindennapi élet területéből: orvosok, jogászok, újságírók, színészek, írók, költők, üzvegyek, kereskedők kerültek ki sorából. Az „újkori midjániták” nem az erkölcsiességüket akarták aláásni, hanem az életüket vették el – példázott a szónok.

Mindamellett a magyarországi zsidóság 600 ezer áldozat árán is túlélte a pusztulást. De mielőtt bárki úgy vélné, a vészorkszak elmúlt, és a múlt nem tér vissza, hangsúlyozta a főrabbi, figyelmeztessen a veszélyre a „jelenlegi midjániták” fellépése az írott és elektronikus sajtóban, az utcán, az Országházban. Frölich Róbert végül elmondta az áldást: „Mennyei Atyánk, terítsd végre reánk békességed sátorát. Add, hogy ne kelljen védekeznünk.”

A beszéd után Egri Oszkár felkérte az arra meghívottakat, hogy gyújtsák meg az ezüsthá előtt hat gyertyát a 600 ezer magyarországi zsidó áldozat emlékére. Az első gyertyát Benny Sharon, Izrael Állam Nagykövetségének első titkára lobbantotta lángra. A másodikat Zoltai Gusztáv a Zsidó Világkongresszus és az Európai Zsidó Kongresszus nevében, a harmadikat Streit Sándor, a BZSH elnöke, a negyediket Frölich Róbert főrabbi a Rabbistület nevében, az ötödiket Lazarovits Ernő külügyi vezető a magyarországi holokauszt túlélők képviselőjében, a hatodikat Bandi Ágnes és Fiegel Dávid a magyarországi zsidó ifjúság küldötkeiként.

Ezután hangzott el Schwezoff Dávid kántor szívbe markoló előadásában a Kél málé ráchámim. A megemlékezést Frölich főrabbi felkérésére a közösen elmondott kádis zárta.

A lassan szétszédülő sokaság egy darabig még körülállta az ezüsthát, Varga Imre szobrászművész alkotását, akit Zoltai Gusztáv így méltatott: „Megfogalmazta a legszentebb emberi kötelességet: az emlékezést. Hogy elmesélhessük fiainknak, mi volt velünk a világban, és mi a kötelességünk.”

Rados Virág

Többségében túlélők...

(Strausz Éva felvételei)

Mártír-istentiszteletek 2010

Hatvan

A temetőben megtartott gyásztiszteleten megjelent *Streit Sándor*, a BZSH elnöke is, valamint túlélők, szimpatizánsok, mintegy félszázan. *Kardos László* kántor imája után *Kardos Péter* főrabbi szólt a hatvani zsidóság tragédiájáról, majd a Kél málé ráchámim után *Bürgné Schiffer Katalin*, rámutatva Auschwitzban tetovált karjára, fájdalmas emlékeit osztotta meg a megjelentekkel. A résztvevők innen a volt cukorgyár épületéhez vonultak, ahol Bürgné elhelyezte a kegyelet koszorúját, majd a főrabbi gyászszóit énekelt. A szertartás közös kádiszal zárult.

Salgótarján

A temetőben rendezett mártír-istentiszteleten *Tóth Klára* hitközségi elnök köszöntötte a megemlékezés résztvevőit, köztük a külföldről, Budapestről és az ország más városaiból érkezett elszármazottakat. Ezután *Eötvös Mihály* alpolgármester rövid történelmi összefoglalását követően a többi között hangoztatta: miként az ország, úgy a város történelméből sem törölhető ki a holokauszt áldozatainak emléke, s az utókor tiszteltetésére nyilvánul meg abban is, hogy nem engednek teret antiszemita, faji, vallási elítélésnek, és még csak elnéző magatartásra sem számíthatnak a gyűlöletkeltő, kirekesztő nézeteket vallók. *Szerdóczy Ervin*, az újpesti körzet rabbi helyettese beszédét azzal kezdte: „Ahol a történelem számokról beszél, mi lelkeket, ahol pedig helyszíneket említ, mi tragédiákat látunk. Számunkra főként ez jelenti az emlékezés.” Szólt azokról a megoldhatatlan, megválaszolhatatlan kérdésekről is, amiket a mártírokról való megemlékezés újra és újra fölvet. Majd pedig megjegyezte: „A holokauszt után nincs más, mint a döbbenet csendje. 1944 óta mi is azt érezzük, amit Jákob, aki egyedül állt a súlyos ártalom alatt így szólt: milyen félelmetes ez a hely.” A továbbiakban a hitreményéről s az emlékezés napjainkban fokozott szükségességéről szólt. Nagy hatást gyakorolt a közönségre *Schwezzoff Dávid* kántor közreműködése is. A megemlékezés a kádisz elmondásával ért véget.

Az önkormányzat és a Nógrádi Történeti Múzeum Baráti köre közösen rendezte meg a holokauszt salgótarjáni áldozataira emlékező városi koszorúzás ünnepségét a főposta falán lévő emléktábla előtti téren, a hajdani gettó egyik színhelyén. A megemlékezés a helyi Bolyai János Gimnázium és Szakközépiskola tanulóinak irodalmi műsorával kezdődött, majd *Eötvös Mihály* alpolgármester egyebek mellett bemutatta a zsidóságnak a város fejlődésében betöltött meghatározó szerepét és azt az óriási veszteséget, amit a zsidó polgárok elpusztítása jelentett. „Emlékező ünnepségünk akkor lehet méltó tisztelés, ha mindezt kiemeljük – hangsúlyozta, hozzátéve: itt, a gettó valamikori helyén, hajtsunk együtt fejet a holokauszt salgótarjáni áldozatai előtt. Együtt emlékezzünk azon elődökre is, akik a település első felvirágzásának feltételeit szorgalmukkal és tehetségükkel megteremtették.” A beszéd után a résztvevők elhelyezték az emlékezés koszorúját az emléktáblánál. A hitközség nevében *Tóth Klára* elnök és *Gótai Lászlóné* koszorúzott.

(bódi tóth)

Pápa

A Pápa és Környéke Zsidó Kulturális Hagományörző Egyesület rendezvénye a temetőben mártír-istentisztelettel vette kezdetét, ahol *Kovács Zoltán* polgármester, országgyűlési képviselő megtisztelő részvételével, *Totha Péter Joel* rabbi beszédével, illetve *Schwezzoff Dávid* kántor közreműködésével az egyesület vezetői, tagjai, a hajdani zsidó közösség leszármazottai – akik közül sokan a tengerentúlról erre az alkalomra látogattak haza –, valamint helyi és megyebeli antifasiszták hajtottak fejet, s kö-

A pápai emlékműnél

zösen elmondták a Kél málé ráchámimot és a gyászoló kádisát.

Ezután a belvárosi Hotel Villa Classica épületében sajtótájékoztatót tartott a MEASZ – Összefogás a Demokráciáért Veszprém Megyei Szervezete, melyen a díszvendég, *Lomnici Zoltán*, a Legfelsőbb Bíróság korábbi elnöke, az Emberi Méltóság Tanácsa (EMT) alapító elnöke tartott ismertetőt az EMT működéséről. *Kerecsényi Zoltán* megyei MEASZ-elnök szerint a társadalomban összefogásra van szükség az emberi méltóságot sértő szövegek megjelenésével szemben, akár a holokauszt áldozatainak emléket, akár a keresztényeket sértő kijelentésekről legyen szó. S ennek az ügynek a képviseléséhez, melyet az EMT a zászlajára tűzött, a MEASZ is szívesen adta csatlakozásul a nevét.

A sajtótájékoztatót követően holokauszt-túlélők és elszármazott pápai zsidók körében az egykori pápai gettó területén, az Eötvös utca végén álló hajdani izraelita polgári fiúiskola falán lévő emléktáblánál *Áldozó Tamás* alpolgármester, *Gőgös Zoltán*, a térség országgyűlési képviselője, *Kerecsényi Zoltán*, valamint *Lomnici Zoltán* közösen helyezték el az emlékezés koszorúját.

Végül a helyi Hit Gyülekezetének zenei és verses összeállítás kíséretében, a szebb időköt látott városi zsinagóga zsúfolásig megtelt falai között folytatódott a megemlékezés. *Lomnici Zoltán* beszédében hangsúlyozta, hogy közszereplőként vállalni kell a felelősséget, ki kell állni az emberek elé, hogy megértsék, mi történt az áldozatokkal, és bocsánatot kell kérni a megbocsáthatatlanról, azok helyett is, akik nem kértek bocsánatot.

Schmidt Orsolya egyesületi tag olvasta fel *Aliza Bin-Noun* levelét. Az izraeli nagykövetség többek között hangsúlyozta, hogy az utolsó órában vagyunk immár, amikor a felnövekvő nemzedékek még találkozhatnak a soá túlélőivel, akik még mesélhetnek a borzalmakról, a szenvedésekről, amelyeket azon a hosszú úton éltek át, amely szeretteik megsemmisítéséhez vezetett.

A zsinagógai emlékülésen a pápai zsidó egyesület vezetője, *Politzer Sándor* beszélt Veszprém megye valaha legnépesebb zsidó közösségéről. Azt mondta, hogy a 21. század első éveiben új terminológiákat tanul az ember, s ezek közül az egyik a virtuális közösség. Tudomásul kell venni a visszavonhatatlan tényt, hogy napjainkban egy virtuális közösség kialakulásának részesei, tanúi a még élő pápai vagy Pápa-hoz családi szálakkal kötődő zsidók, hiszen a világháló segítségével tartják egymással a kapcsolatot, s egy évben egyszer ezen az emléknapon vagy a rebbe Jahrzeitjén elzarándokolnak Pápa-ra, hogy személyesen találkozzanak és imájukkal fohászodjanak a Világ Alkotója felé.

Az alpolgármester is szólt a több mint száz egybegyűlthöz. Beszédében a történelem hiteles és közzétehető bemutatására, továbbadására utalt. Szerinte egy olyan várost kell építeni, ahol a közösségekben a fiatalok habozás nélkül ki tudják választani a jót, ugyanakkor olyan világot kell építeni, hogy a jó választásának legvégső próbáját soha ne kelljen kiállniuk.

(folytatjuk)

L.A.

– tudósítónktól –

Tótkomlós

Garay Rita polgármester köszöntőjét követően *Motyovszkiné Udvaros Ida* ny. pedagógus emlékezett a komlói zsidóságra. Beszédét mondott *Markovics Zsolt* szegedi főrabbi, a gyászimákat pedig *Kellermann Itzhak* kántor recitálta. *Balogh István* olvasta fel az áldozatok névsorát. A közös kádis után a szép számban megjelent helybeliek és vidéki vendégek egy-egy követ helyeztek el a holokauszt emlékművének.

Szeged

A gettóból a zsidókat az auschwitzi haláltáborba, illetve az ausztriai munkatáborokba szállító szerelvények indulási napjain szervezzük immáron 65. éve megemlékezésünket a holokauszt áldozatairól, Szeged és térsége hősi halottairól. Korábban az esemény kizárólag a gyásztiszteletre korlátozódott, néhány éve azonban, mióta a városral közösen az egykori téglagyári gettó kapujánál felállítottuk emlékoszlopunkat, a rendezvény két helyszínen zajlik. Az emlékoszlopnál *Lednitzky András* emlékezett az eseményekről, kiemelve a holokausztagadást rendező jogszabályok hiányát, a meglétét módosító kormányparti kezdeményezéseket, a végrehajtások elmaradását, az igazságszolgáltatás, a rendőrség gyengeségét, a politikai keresztstűz miatti intézkedési mulasztásokat, a túlélők s utódai félelmeit, a társadalomnak a gazdasági válságok időszakára jellemző radikalizálódását. Az előadó gondként vetette fel a politikai pártok képviselőinek ellentmondásos nyilatkozatait s a zsidóság gyakorlati magára maradottságát. Hangsúlyozta a holokauszt egyediségét, s reményét fejezte ki, hogy a genocídium, a soá soha többé nem ismétlődik meg. Az emlékoszlopnál koszorút és emlékkövet helyeztek el a város vezetése nevében *Solymos László* alpolgármester (MSZP), *Szondi Ildikó*, *Tóth Károly* önkormányzati képviselők (MSZP), *Kovács Kálmán*, a Csongrád Megyei Képviselő-testület alelnöke (KDNP), *Kalmár Ferenc* országgyűlési képviselő (KDNP), *Kormos Tibor* (Szabad Város Egyesület) és a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége delegáltjai. A hitközség nevében *Markovics Zsolt* főrabbi és *Salamon István* alelnök koszorúzott és helyezte el az emlékezés követét.

A gyásztiszteleten a hitközségi elnök szavai után *Joób István*, a Hit Gyülekezete vezető lelkésze szólt a társégházak és más felekezetek nevében. A kemény hangú beszéd igazi együttérzést és szolidaritást tükrözött. Az eseményen részt vett *Solymos László* alpolgármester, *Szondi Ildikó*, *Tóth Károly* (MSZP) és *Oláh János* (Fidesz) önkormányzati képviselők, a szegedi kile tagjai, a hódmezővásárhelyi, a keszthelyi és a szabadkai hitközségi delegáció több tagja, Budapestre elszármazottak, valamint a Hit Gyülekezete és más egyházak, barátaikról megemlékező hittestvérek. A szertartást *Markovics Zsolt* főrabbi vezette, *Kellermann Itzhak* közreműködésével. A mártírok emléktáblájánál *Solymos László* alpolgármester, *Markovics Zsolt* főrabbi és *Lednitzky András* elnök helyezték el koszorúját, majd befejezőként elhangzott a kádis.

DEUTSCH GÁBOR

Sálom veled, Sálom papa

Szinte hihetetlen, hogy a szürke ruhás, jellegzetes kalapú úriember botja segítségével ezentúl nem szaporítja lépéseit reggel és alkonyatkor a Hegedűs Gyula utcában az imaház felé, majd fohászok után az otthonába tartva. Minden ismerősére rámosolygott, időseknek, fiatalnak, gyerekek egyformán köszönt Sálom papa. Neve Manasero Veszárion Sámuelovics. Grúziában, Chinváli (ejtsd: Szinvál) városában látta meg a napvilágot 1922-ben. Apja a földjét művelte, állatait gondozta, mint az ősapák a Szentföldön. Amíg a bolsevista nyomás hatására el nem vették tőle mindezt. A zsinváli zsidók erősen tisztelték a hagyományt. A háború és az ideológia felborított mindent, de a szál nem szakadt el teljesen. A parázs a hamu alatt is izzott.

1941-ben, 18 évesen, önként jelentkezett katonának, mert értesülve a borzalmakról, harcolni akart a nácik ellen. A légierőhöz került, számos jelentős csatában vett részt. Súlyosan megsebesült, bajtársai mentették meg. Egy robbanás után szinte teljesen betemette a törmelék, megmentői a kezükkel kapták ki. Felépülése után egy egység parancsnoka lett, szóbeli felhatalmazással őrnagyi rangban. Társaival együtt véres ütközetekben vett részt. Ukrajna területen esett fogságba, a román katonák akkor még a nácik oldalán harcoltak, és átadták foglyaikat a németeknek. Az ukránokról mondják, hogy antiszemiták. A német fogolytáborban senki el nem árulta Veszárion származását. Más nevet is adtak neki. Az orvosi vizsgálatra más ment helyette az ő számát viselő ügyben, így zsidó voltára nem derült fény. A fegyelem a szövetségesek közelébe meglazult, sikerült Olaszországba szökniük. Részt vett az ottani partizánmozgalomban. Tanúja volt az olaszországi partraszállásnak. Partizán társa híres orosz muzsikussal, népi együttesével táncolt a Scala színpadán. Hazatérése után a Dinamo csapatában ügyesen rúgta a labdát. Ez azonban nem óvta meg a börtöntől. Sztálin szerint minden hadifogoly áruló és gyáva volt, ezért több mint tíz évig raboskodott.

Az 1956-os XX. kongresszus hatására engedték szabadon, sőt, elismerve helytállását, kitüntetésekben is részesült. A civil életben kereskedéssel foglalkozott, Gori városába költözött, ott házasságot is kötött. Egy lánya és egy fia született. A rendszerváltás és Grúzia függetlensége után nagy mozgás következett, elsősorban a zsidók körében. Családjával Izraelben is megfordultak, lényegében ott le is telepedtek, de az üzleti ügyek Magyarországra szöflöttek. Fia 35 éves korában autóbaleset következtében Budapesten halt meg. Izraelben, Asdod városában temették el.

Felesége 2002-ben hunyta le szemét, fia mellé helyezték örök nyugalomra. A grúz bácsi szívesen beszélt életéről, mindenkiről csak jót mondott. Úgy látszik, rossz embert talán nem is ismert. Ugyanis az ő jószágát nem lehetett másképp viszonzni, csak jó szívvel. Ezért döbbsent meg minden barátja és ismerőse, akik értesültek a bácsi haláláról. Kívánságát teljesítve Szentföldre vitték, és ott az asdodi sírkertben egy sírral több lett. Mi nem mondhatunk mást, csak a téged tisztelőik szavait ismételtük: Sálom veled, Sálom papa.

Hiányozni fogsz nekünk.

Az őseim helyett...

...Aki elhurcoltak

Ki- és elűztek

Sanyargattak és megöltek

Kitiltottak és kiirtottak

Adja nekem a Teremtő

Mindezen felmenőim helyett

Vezetett engem

Erős kézzel és

Kinyújtott karral

Az Édenbe

Pedig az Életben

Vagyok

Még

És naponta

És kétségeim között

Hogy miért pont én

Lehetek

Hisz

Nem avattak

Csak úttörővé, egyszer föl

És eltelt már ötven

És nem avattak,

Mégis boldogan,

Mégis kétségeim között:

Hogy megtettem-e mindent

Naponta rebegek hálaimát.

Sándor Judit (Izrael)

Nyugodj békében, Gyuri bácsi

Elment a legendás Dob utcai cukrászda alapítója és lelke. A sütemények, a minyonok már soha többé nem lesznek olyanok, mint amikor fehér kötényében ott, hátul, az üzlet mögött kora hajnaltól szorgoskodott, hogy mire jönnek a vevők, csak csomagolni kelljen. Lököved sábesz, a péntek reggelek csúcsforgalmi időkhöz számítottak. És senki sem sietett. Ott nem eladók és vevők, hanem barátok múltatták az időt egymás között. A közeli Balett Intézet növendékei, akiknek vigyázniuk kellett volna vonalaikra, még ők sem tudtak ellenállni a csábító illatoknak, az édes látványoknak. Lopva bebeszéltek, hogy megköszönljék Gyuri bácsi egy-egy alkotását. Mert ő nem sütött, ő alkotott. A sors megpróbálta kárpótolni őt betegségéért, szenvedéséért, a 20. századért. Ott lehetett leánya esküvőjén, megérhette

főrabbi fia sikereit, s élvezhette unokái társaságát. Most, néhány évvel felesége, Vera elmenetele után, követte őt az örökkévalóságba.

Fröhlich György július 5-én viszszaadta lelkét Teremtőjének. A pesti ortodox temetőben helyezték örök nyugalomra.

K.P.

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelevélvel

FRANK (alapítva: 1892/1972)

Tel./fax: (1) 331-5743

E-mail: frank1063@t-online.hu

Munkadíjból 5% kedvezmény!

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

Adalékok a kántorművészet történetéhez

2.

HÁZÁN – HÁZÁ: az, aki lát, sőt, előrelát. Az, aki az imákat jól ismer, előre mondta (kívülről, hiszen az imakönyv mint olyan, csak a későbbiekben jelenik meg). A házánra nagy szükség volt, hiszen a gyülekezetnek csak egy kicsiny hányada ismert jó az imákat (sajnos ez a szokás fennmaradt azóta is). A házán tehát felelős volt az egész szertartásért, annak rendjéért, pontosságáért, az imák megfelelő tolmácsolásáért. Valójában már akkor meghatározott módon jelent meg a mai kántor liturgiai feladatköre, és ebből alakult ki a későbbi évszázadokban a zsidó imák zenei jellemzői, melyek ismét szoros összefüggést mutatnak a helyi és környezeti ráhatásokkal. A különböző előimádkozási stílusok formáit, a gyülekezetek szertartási szokásait, hozták létre az egyes templomok egyéni jellemzőit, alakították ki a hívek követelményeit. Így jöttek létre a liturgiai zenei struktúrák és adatott meg a kántornak nem csak a vallási környezetben, de az énekművészet területén is elfoglalt helye.

A hangszerek használata a Szentély pusztulásával megszűnik, és újabb megjelenésére a 19. századig kell várnunk. Az orgona zsinagógai alkalmazása körül éles viták zajlottak, és ezek a viták ma sem ülték el. Az ortodox és hagyományos konzervatív irányzatú templomokban ma is tilos a hangszerek használata az istentiszteleteken. Különböző okok szolgálnak magyarázatul, mindenképp előtt az a fogadalomszerű megállapítás, hogy a Messiás eljövetele és a Szentély újjáépülése idejéig számkra tilos a hangszerek használata, mert addig gyászoljuk a Szentély pusztulását. Később más okokat is felhozta, például azt, hogy az orgona a keresztény egyházak zenei jellemzője, szinte jelképe, ezért a zsinagógában való használata más vallás szokásainak az átvétele, utánzása lenne. Akik ezt állítják, megfedkeznek arról, hogy a kereszténység TÖLÜNK VETTE ÁT a szertartások zenés formáját, a hangszerek és az énekek alkalmazását. Mint említettem, az UGAV, az orgona őse a 150. zsoltár szerint már Dávid korában a szertartásokon használt zeneszerszámok egyike volt.

A kórus hagyománya is az ősidőig vezet vissza, hiszen a leviták éneke tulajdonképpen korai korális jellegű zene volt, vagyis közös éneklés, ha annak nem is a mai értelemben vett, szisztematikusan felépített, zeneileg kidolgozott formája. A 3. századtól ismerjük ennek a közös éneklésnek egy valamivel szervezettebb módját. Az imamester mellett kétoldalt egy-egy énekes állott, akiket TOMCHIM (segítők, támogatók) névvel illették, és akik a közös éneklést vezették, irányították, az előimádkozó énekét kísérték.

A 7. században már egy MÁFTIRIM-nak nevezett csoport állott az előimádkozó mellett. A máftírím szó ebben az értelmi környezetben a „díszítés”, „ékesítés” fogalmának felel meg. A máftírím szokása Törökországból indult ki. Ennek a kezdetleges kórusnak a feladata főként a kíséretre korlátozódott, aminek egy zeneileg sokkal fejlettebb formáját ma is felleljük, elsősorban egyes ortodox templomokban, ahol a férfiakból és fiúkból álló énekhar a kántort gyakran zümögve, akkordokkal kíséri, valamint már a régi időkben is és ma is az imákon belül bizonyos fontos szavakat, mondatokat megismételnek.

A zsinagógai korális zeneművészi szinten a 17. század Olaszországban jelenik meg először. SALAMONE ROSSI műveit tartják az első ismert, harmonizált zsidó liturgiai zeneanyagnak, mindenképp ez az első, ami nyomtatásban megjelent és

kiadásra került. A gyűjtemény címe: HÁSIRIM ÁSER LIS'LOMO – Salamon énekei. Rossi a mantuai herceg udvari muzsikusa volt az 1600-as években. Műveiben érezhető, hogy más vallások zenei életében is részt vett, stílusa idézi korának katolikus egyházi zenét, bár ő önmagát a SALAMONE ROSSI EBREO (a zsidó Salamone Rossi) névvel illette. Zenei építkezésére jellemzőek a duplakórusok és a nyolcszólamú felosztás gyakori alkalmazása. Rossi művei a korabeli és későbbi rabbik erős ellenkezését váltották ki, minden bizonnyal elsősorban a zenének nem mindig zsidó forrásokból való merítettége miatt. Később a modernebb felfogású rabbik és zsinagógák elfogadták Rossi munkáit, sőt mellette bemutatották a kor nagy szerzőinek, Stradellának, Palestrinának, Scarlattinak, Monteverdinék és másoknak hasonló zenei formában írott szerzeményeit is.

A 18–19. századtól a kántor, az előimádkozó már nem csupán a szűken vett zsinagógai környezetben

működött, hanem (elsősorban a haszid körökben) lakodalmakon és más ünnepeken a szórakoztatásról is gondoskodott. A mai értelemben vett kántorkoncertek fogalma minden bizonnyal ide mutat vissza.

A kántori és korális zsinagógai zene nagy fordulata az 1800-as évek Bécsében következett be SALAMON SULZER megjelenésével, aki egyrészt felpezsdítette, másrészt magas művészi fokra emelte az európai askenázi zsinagógai zenét. Sulzer 1804-ben született egy Vorarlberg nevű ausztriai kisvárosban. Kora gyermekkorától mélyreható vallási képzésben részesült, ezzel párhuzamosan fejlesztették igen korán megmutató zenei képességeit. 14 évesen szülővárosának kis hitközsége kántorának választja, majd két másik, már ismert kántorral együtt koncertkörutat tesz Ausztriában. 1826-ban Bécsbe látogat, és többé nem tér vissza Vorarlbergbe. Bécs a 22 éves, kivételes tehetségű fiatal embert főkántorának választja.

(folytatjuk)

Temetőrendezés Pápán

Az ideai holokausztmegemlékezés napjára Pápán a helyi Hit Gyülekezetének tagjai önkéntes munkával szépen rendbe tették, kitakarították az új zsidótemetőben a ravatalozó épületét, lenyírták a füvet, megszabadították a növényzettől a benőtt sírköveket. Így ápolta, gondozott környezet várta a mártír-istentiszteletre érkező elszármazottakat, hozzátartozókat.

A temető a Veszprémi úton áll. A ravatalozó homlokzatán a felirat héberül hirdeti, hogy „Emlékezz: elhagyják majd sírjaikat Illés eljövetelekor”, alatta az építés évszáma: 5659 (tehát a temető 1898 szeptemberéig és 1899 szeptemberéig között nyílt). Falán 1974-ben emléktáblát avattak a 2800 pápai zsidó mártír emlékére, 1990-ben pedig az épület mellett felállították a holokauszt-emlékművet.

A temetőben nemcsak régi sírok vannak, a megfogható hitközség tagjai napjainkban is ide temetkeznek.

Itt nyugszik több, a város életében egykor fontos szerepet játszó kereskedő és gyáros. Az ismertebb halottak közül ezenkívül meg kell említeni Roth Moshe Arje és Gottlieb

Sámuel rabbikat, az egykori híres pápai jesiva vezetőit, Löwenstein Adolf hitközségi vezetőt, aki végrendeletében alapítványt hozott létre, hogy kamataiból évente egyszer lánssanak vendégül tíz katolikus, tíz protestáns és tíz zsidó szegény polgárt, illetve vitéz László Miklós kereskedőt és első világháborús hőst, akit 1944-ben a nyilasok tizennégy éves fiával együtt meggyilkoltak a város határában. (Róla ma utca van elnevezve Pápán.) A temető alsó végében temették el a világháború során meggyalozott tóratekerceket.

A Pápa és Környéke Zsidó Kulturális Hagományörző Egyesület terve között szerepel szintén a városi Hit Gyülekezet közreműködésével a régi zsidótemető rendbetétele, valamint az ottani olyan kultúrtörténeti szempontból fontos sírok felkutatása, mint Karinthy Frigyes nagypapja, Kohn bácsié, aki a pápai Ó-Kollégium udvarán lévő szerény kis lakásában óra- és esernyőjavitással tengette életét, vagy annak a Politzer Ignácnak a nyugóhelye is, akit Petőfi Sándor 1842/43-ban tanított tíz váltó forintért pápai tartózkodása alatt.

Kerecsényi Zoltán

Tallózás egykori zsidó újságokban A héber dal hegedűse

„Az alakuló szöveg szólalmát elvették a bizonyítatlan szavak és a faktúra fölött a magasból már teljes hangzatok hallatszanak.”
Székely Magda

Ezzel a címmel jelentette meg egész oldalas riportját az Egyenlőség 1929. november 16-án. A cikk így kezdődik: „(Az Egyenlőség londoni tudósítójától.) Az idej londoni koncertszerezen legnagyobb eseménye Jehudi Menuchinak, a csodahegedűs gyermeknek föllépése volt az Albert Hallban és a Queens Hallban. Valóságos zenei eseményszámba megy a zsidó művészyermeknek ez a föllépése, amelyre hetekkel ezelőtt elkel már minden jegy, és természetes, hogy a londoni lapok fürge riporterei siettek elmondani az ifjú művészről mindazt, ami a nagy publikumot csak érdekelheti.” A beszámoló szinte minden szava izgalmas, feszült és szenzációt kelt.

Sorjázna a büszkeség színimái. Az elmúlt évtized (húszas évek) otromba, lealjasító, megbélyegző, megalázó hazai antiszemitizmusa után ez talán megerthető.

Az 1929-es Brahms-koncert „a legviharosabb siker jegyében folyt le, [...] előadásával valóságos lenyűgözte a hallgatóságát, mégpedig nemcsak briliáns technikájával, hanem Fritz Kreisler színvonalát elérő, sokszor meghaladó, tökéletes interpretálásával is. Fritz Busch, aki a ragyogó hangversenyt vezette, szintén frenetikus ünneplésben részesült”.

De térjünk vissza az ifjú fenoménhoz, aki 1927-ben, 11 évesen, Beethoven Hegedűversenyét játszotta a Carnegie Hallban Fritz Busch vezényletével. A bemutatkozás olyan káprázatos volt, hogy az őrzőngő hódolókat rendőrségi kordonnal kellett visszatartani. Éljük bele magunkat az 1920-as évek meggyötört emberének helyzetébe, nagyszüleink, dédszüleink lelki világába. „[C]sak ami lesz, az a virág...” – írja József Attila. Mi, késői utódok, láttuk szárbá szökkenni a virágot Jehudi Menuhin hatalmas, a 20. század sokat szenvedett lakójának vigaszt nyújtó zenei karrierjén. Héber neve, mely Júda törzseiből való férfit jelent, nap mint nap elhangzik a rádióban, olvashatjuk újságokban, plakátokon. A szeniális hegedűművész csillaga már gyerekkorában a legfényesebbek között tündökölt.

Haladjunk sorban, kövessük a mindenféle meglepetéseket tartalmazó nyilatkozatokat. „Az ifjú Jehudi Menuchin nagyon szerény fiú, szinte túlságosan hallgatag is, pedig tudatában van szédületes világhírnevének” – írja a tudósító. Ne felejtjük el, akkor még csak 13 éves volt. „Az interjú kezdetén Menuchin apja elmondta, hogy orosz rabbi-családból származik, s hogy nagypapja volt Schneerzohn, első lubavicsi rebbe, aki a feje volt a chaszidikus mozgalomnak. Schneerzohn fia megszökött a szovjetkormány üldözése elől, amelyek halállal fenyegették, és most Amerikában az orthodox zsidóság mellett fejt ki missziót.”

A hegedűt éteri magasságokba emelő fiatal művész szigorú beosztás szerint élt édesapja felügyelete alatt, aki mindenhová elkísérte. Az Egyenlőség londoni tudósítójának, akinek neve nem ismert, legnagyobb meglepetésére kiderült, hogy Jehudi folyékonyan beszéli a héber nyelvet, és alaposan tájékozott a zsidó tudományokban és a történelemben is.

– Nagyon szeretem a hébert, és nagy örömem telik abban, ha a zsidó nép történetét olvashatom szabad óráimban – mondja a kis csodahegedűs. – A hébert igen szép nyelvként tartom, és különös gyönyörűséggel olvasgatom a héber költeményeket.

– Ön tanította a fiát héberre? – kérdezte az újságíró.
– Nagyon egyszerű a magyarázat – felelte az idősebb Menuchin. – Csecsemő koromban kerültem Jeruzsálembe, és jesivába jártam tizennégy éves koromig.”

Az apa különben középiskolai matematikatanár volt. A sors hozta úgy, hogy később a hegedűsfenémén oktatója, nevelője, tanítója és menedzser lett egy személyben, a fiát, aki már New Yorkban született és 3 évesen kezdett hegedűt tanulni Sigmund Ankerlél, és akinek igen költséges nevelését egy Sidney Ehrman nevű San Franciscó-i ügyvéd vállalta magára. Az apa dolga a felelősségteljes gondoskodás volt gyémántnál is értékesebb kisfiáról. Tudta, hogy az egész világnak tartozik elszámolni gyermekével... Nemcsak életmódját, munkabeosztását, tanulását, általános és középiskolai vizsgákra való felkészülését, egészségét és testi fejlődését kontrollálta, de gondja volt a mindenre elszánt újságírók és hódolók ádáz rohamainak kivédésére, gyermeke mentálhigiénés állapotának folyamatos szinten tartására is.

„A fiatal Jehudinak igen határozott nézetei vannak a zsidóságról. A zsidóság kulturális oldalát igen fontosnak tartja, és a próféta nagyobb hatással vannak rá, mint a papi szabályok és a szertartásra vonatkozó rendelkezések. Nagyon szeretem az embereket – mondta a kis hegedűs. – Igazán szomorúság fog el, ha arra gondolok, hogy hány ember él szomorú, elnyomott sorban, szegényen...”

Beszélgés közben azután a zsidó zenére terelődik a szó.

– Szeretem azokat a fájdalmas dalokat – szólal meg a gyermek –, amelyek arról a sok szenvedésről, üldözetről dalolnak, amelyekben a zsidóságnak annyi ezer esztendeje része volt, nagyon szívesen játszom zsidó kompozíciókat, mint ahogy egyik legkedvesebb darabom Ernst Blochnak, a nagyszerű zsidó komponistának »Nigun«-ja. Bloch valóságban az egész világ-zsidóság panaszának ad hangot, dala megrázó és fenséges...”

– Amikor Bloch az elmúlt évben hallotta fiamat játszani – szölt az apa –, azt mondta, hogy Jehudi avatott tolmácsa a zsidó művészetnek. Két nap és két éjjel dolgozott egyfolytában a jomkipური »avaudo«-n, melyet fiam koncertprogramjába is beiktatott.”

A gyermek szigorú beosztás szerint él. Reggeltől délig gyakorol, aztán ebéd után sétálni indul édesapjával, és ez annál izgalmasabb, minél többet turnézna a világban, mennél több új várost, országot ismer meg együtt a művészet boldog eufóriájában. Négy órától az idő a tanulás. Azokat a rendes tárgyakat tanulja, amiket a többi gyerek is tanul, matematikát, nyelvtant, irodalmat, történelmet, földrajzot stb. Két leánytestvére Baselen lakik édesanyjával, ahol időnként boldog napokat tölt együtt a családdal. Mielőtt az apa New Yorkból végleg Londonba költözött volna gyermekével, felkeresték a híres frankfurti zsidótemetőt, ahol a dülöngélő sírkövek között egymás kezét fogva elmerengtek életlen és halálán, örökkévalóságon és elmúláson, talán valami olyasmit is mondtak egymásnak, amit csak életében egyszer mond ki az ember. Kavicsot helyeztek el Abraham Geiger egykori frankfurti rabbi sírjára, annak az embernek a sírjára, aki Moses Mendelssohn halála után a reformmozgalom vezetője lett. Apa és fia között még mélyebb, még egyetemesebb, még elszakíthatatlanabbá vált a kapcsolat a regényes temető útjain, ösvényein, korokat idéző sírkövei között.

Megtudjuk, hogy a gyermek művész kedvenc komponistái Brahms, Beethoven és Bach voltak. És most figyeljünk erre a hatalmas teljesítményre! „Ezeket a szerzőket játszotta már gramofonba is, velük aratta legnagyobb lemezsikereit Berlinben, Drezdában, Párizsban.”

Csak úgy mellékesen, párizsi tartózkodása alatt szabad óráiban elővasta Victor Hugo Nyomorultak című regényét. A megrendítő mű olyan hatással volt rá, hogy sötét és megrázó tónusa valósággal kiéreződött az esti koncertek idején. Hangversenyűségeit az eddigittől eltérő felfogásban játszotta, tónusai mélyebbek és sötétebbek lettek, fényei keményebbek, élesebbek, a lobbogó, izgatott háttérből patetikus elszántságú figurák bontakoztak ki. A siker még tombolóbb volt. A párizsi közönség ráérezte saját nemzeti regényének figuráira, Jean Valjeanra, Javert felügyelőre, Cosette-re, Mariusra és másokra.

A héber dal hegedűsének aposztrófált kisfiú a világ egyik legnagyobb művészevé emelkedett. A zsidóság kedvenc hangszere, melyet mint „hordozható hazát” magukkal vihettek a száműzetésbe, országról országra, hazáról hazára, bolyongásaikba és meneküléseikbe, a mi Rózsavölgyinktől Menuhinig és Perlmanig, a háztérkönt felbukkanó, sovány, elgyötört arcú, fejét rendíthetetlenül a hegedűjére hajtó, hosszú, érzékeny ujjával játszó vagabund Chagall-figura kezében a szabadság jelképe lett.

Magén István

Egy hücpe rendező hücpe darabjáról

Gondoltam, Ady mögött átvágok. Azt a passzást kevesebben használják a Liszt Ferenc téren. Mögöttem a Bohémiából utáram szivárgott sórmámoros hangok, előttem a Menza közönségének decens zörejei, középen pedig a pillanatnyi zavarom. Ezt érzi az ember, ha a világot mozgató értékek széles skálája egyszerre mutatkozik meg előtte. Aztán példát vettem Adyról: Úgy őrizhetjük meg helyzetünk emelkedettségét, hogy hátat fordítunk a kellemetlenségnek. Megtettem, és mire a Tűzraktérhez értem, már csak a bemutató miatt voltam izgatott.

A Hegedű utcában székelő alkotóműhely úgy fogad, ahogy közeli családtagot illik. Nem takargatja kopott, omladozó vakolatát, szürkeségét, hiányzó ablaküvegeit. Behív, frissítőt kínál, körbefon gangjaival, és az ott lévő kíváncsiszók közé ültet. Én is azzá válok nyomban, mikor kiderül, hogy *Tuvia Tenenbomtól* még kérdezni is lehet. A New York-i Zsidó Színház vezetőjét az Egyesült Államokban, Európában és hazájában, Izraelben, provokátornak tartják. Az egyik kritika a hücpe jelzővel illeti. Engem természetesen az érdekel, hogy a helyi ortodox közösségnek New Yorkban mi a véleménye színházáról. Egy nevetés az első válasz. Természetesen semmi. De volt már rá példa, hogy ellátogattak az előadásaira. A kipát viszont olyankor zsebükbe tették. Majd elemolyodva hozzátesszi, hogy a darabjaiban pontosan a társadalmi sztereotípiák

„Az utolsó Európában” – részlet a darabról

és az azokból fakadó feszültségek szólnak meg, melyeknek mindannyian szereplői vagyunk. Mindegy, ki milyen származású, vallású és nemű, ahhoz, hogy együtt tudjon működni a többiekkel, meg kell tanulni kezelni a különbözőségeket. Ezért az ő nézőtérén mindenkinek helye van.

Na, hát akkor derüljön ki, hogy mivel kell szembenéznie az utolsó zsidó embernek Európában. A helyszín a lengyelországi Lodz. A kistelepülés minden híre a keresztény pásztor feleségénél landol, ő ugyanis a helyi hentes. Így ő értesül elsőnek arról, hogy egy mormon érkezett, azzal a szándékkal, hogy felkutasza az elhunyt zsidókat. Ez indít el minden bonyodalmat, mert mindenkinek valami takargatnivalója van. Egy klasszikus leleplező vígjáték kelléktára vonul fel előttünk, azonban az igazság nem a boldog vég záloga. A keresztény pásztor és felesége természetesen zsidók, és álcából lettek keresztények, a zsidóként viselkedő patológus pedig Mengele bujkáló fia és hithű náci. Ezek után már meg sem lepődhetünk, hogy a kicsit csapodár hentesnőnek köszönhetően a házasságra készülő gyermekek testvérek. A menyegző csúfos széthullás eseményévé válik. A szövvényes viszonyok feltárulkozása közben azonban észlelhetjük, hogyan válnak egy közösségben igazsággá a legképtelenebb állítások is a műveltségnek és a médiának köszönhetően. A darab alig kezdődött el, mikor a hátunk mögötti ház ablakából ránk zúdultak a Jobbik gyűlésein híressé vált mondatok. Egy pillanatra azt hihettük, hogy valóban az előadást akarják antiszemita tüntetők tönkretenni. Még néhányszor visszatértek, és pontosan azt a hatást érték el, amit a valóságban már megtapasztalhattunk. Először még felkaptuk a fejünket, aztán megszoktuk jelenlétüket, és ezért csak csendben hagytuk, hogy mondják, amit akarnak. Ez a szál azonban csak a bemutató napján működött pontosan. Szombatra az áltüntetők berekedtek, és belépéseik sem voltak ütemeszerűek. Aki ekkor látta először, erről a csemegéről lemaradt.

Az előadás azonban mégsem tűnt ennyire bonyolultnak, mert mindent lépésről lépésre többször is elmagyaráztak a nézőknek, sőt, néhány információt többször meg is ismételték, így a drámai fordulatoknál már csodálkozunk nem kellett. Ellenben egyre erősebben unatkoztam. A művészeknek ugyanis nem sikerült magukévá tenni a roppant szövegmenyiséget, és ezt a bizonytalanságot színészi játékaik sem ellensúlyozták. A már ismert manírok *Pálos Zsuzsától*, a fogcsikorgató karakterkeresés *Ilyés Lénárdtól* és a sem hangjában, sem gesztusaiban nem biztos *Csák György* alakítása csak azt erősítette meg a darab végére, hogy itt semmi sem találkozott össze. Hiányzik egy dramaturg, aki a magyar lélekhez igazítja a darabot. Kevesebb szóval és feszültebb helyzetekkel a komikus lehetőségek is felszabadultak volna, most azok is elbeszélődtek. Hiányzik egy rendező, aki jó színészválogatással és a karakterek kiéleltetésével hitelessé tehetné volna Tenenbom elgondolásait. A darabnak ugyanis a legfontosabb kérdése sikkad el a hiányosságok miatt: Miért nem merik felvállalni zsidóságukat térségünkben nyíltan az emberek? Miért alakítjuk úgy közösségeinket, hogy abban csak a rejtőzködés lehet alternatíva? Ami megvan: az a hely. A Tűzraktér minden ízében készen áll arra, hogy egy párbeszédgerjesztő előadás életre keljen benne. A gangok, az udvari lakások, sőt a fejünk felett lebegő vászon is színhely és közvetítő tudott lenni. Bármilyen avantgárd elem jelent meg (pl. női alak egy keresztén), helyét találta.

Az ötlet azonban, hogy egy ilyen fajta előadással rázzuk fel az emberek közönyét a rasszista és antiszemita eszmékkel szemben, dicséretes. Én csak a kultúrát érzem erre alkalmas és hiteles eszköznek. *Forgách Krisztina* fotósként dolgozott New Yorkban e darab kinti bemutatója idején, és mikor hazaérkezett, a Jobbik szólamaiba botlott. Mindenütt. És mikor az európai parlamenti választás legitimálta a szélsőjobb társadalmi jelenlétét, ő úgy érezte, ide ez a darab kell. De ötletéhez nem csatlakozott annyi mecenatúra, hogy valóságos színházzá teljesedjen ki. Vajon miért érdeke e honban, hogy a szélsőségek elleni küzdelem magányos harcosok lázálma maradjon?

Ezen morfondíroztam, miközben inkább Ady elé igyekeztem. Nem akartam újabb meglepetést. Pedig az igazi polgárpukkasztás és társadalomkritika aznap este mögötte történt.

[A darabot a színlap szerint a New York-i Zsidó Színház adta elő, a Radikális Szabadidő Színház és a Salto Mor(t)ale társulat együttműködésével.]

Kiss Henriett

Vallásos zsidó és szakszervezeti vezető

Szabó György, a Fészek Fogyatékoszággal Élők Szakszervezetének elnöke a hazai zsidó és nem zsidó közélet színes és harcos egyéniségei közé tartozik. Elkötelezett jogvédő, akár a zsidóságért (főszervező volt a Hollán Ernő utcában), akár a megváltozott munkaképességűekért kell kiállni. Emellett rendszeresen jár zsinagógába és a Mazsihisz rendezvényeire. Nem az a tipikus szakszervezeti vezető, aki csak akkor száll ki milliós kocsijából, ha be kell mennie szupermodern irodájába vagy budai villájába. Nem milliós fizetésekért hűz, hanem szakmai érvek alapján, de szívósan harcol egy toleránsabb és mindenkinek egyenlő jogokat biztosító Magyarországot. Szabó György talpraesett, energikus ember, bármely jól fizető multinál tárt karokkal várnák, mégis inkább az esetek oldalára állt. *Szilágyi Iván Péter* interjúja.

– Egy olyan országban, ahol a fasizmus, majd a kommunizmus évtizedei alatt elfojtották és kirakati elemek használták a szakszervezeteket, van értelme szakszervezetet gründolni?

– Vallásomat gyakorló emberként kötelességemnek érzem a másokon való segítséget, ami alapvető hagyományaink közé tartozik. Hosszú ideig egy több ezer főt foglalkoztató, megváltozott munkaképességűeket alkalmazó cégnek voltam a kereskedelmi igazgatója, és így találkoztam a hivatalos megfogalmazásban „megváltozott munkaképességű emberekkel”. Tény, a szakszervezetek hosszú idő óta csak szükséges rosszként vannak jelen a rendszerben, pedig nagy szükség lenne rájuk. Ezért döntöttem úgy 2005-ben, hogy létrehozok egy valós érdekvédelmi szervezetet a megváltozott munkaképességű emberekért. Magyarországon 650–700 ezer főről van szó, és legnagyobb gondjuk a foglalkoztatás, tehát bátran mondhatjuk, hogy hazánkban ez a probléma legalább 2 millió embert érint. Országunk ebből a szempontból is elkeserítő helyzetben van, az eddigi „legjobb” időkben is csak 8-9 százalékos volt foglalkoztatva.

– Napjainkban mekkora a foglalkoztatás a megváltozott munkaképességűek körében?

– Az elmúlt évek intézkedéseinek „köszönhetően” alig 30 ezer főt foglalkoztatnak a több százezres, hátrányos helyzetű rétegből. Holott az állandó elfoglaltság és az ezzel járó fizetés mind lelkileg, mind anyagilag sokat segítené rajtuk. Végre úgy éreznék, hogy hasznos tagjai a társadalomnak, és nem a lakásukban, négy fal közé bezárva töltik napjaikat.

– A magyar társadalom hogy áll a megváltozott munkaképességűekhez, elfogadják és alkalmazzák őket?

– A legkézenfekvőbb megoldás az integrált foglalkoztatás lenne, amikor egészséges emberekkel együtt dolgozhatnának. Magyarországon jelen pillanatban ez csak álom, nem vagy nagyon nehezen megvalósítható. Az általános felfogás szerint ugyanis a megváltozott munkaképességű egy ragályos betegség. Pedig nem az!

– Ez egy eléggé spártai felfogás, és jól minősíti társadalmi viszonyainkat...

– Elégé... Ha az utcán egy tolócsis vagy vak emberrel találkozunk, tíz esetben nyolcszor megpróbálják kikerülni, nehogy ők is megbetegedjenek. Erre jelent megoldást, ha a megváltozott munkaképességűek „védett szervezetekben” dolgozhatnak, ahol a többség hozzájuk hasonló helyzetben van. Magyarországon a védett munkahelyek rendszere az

elmúlt érában jobban működött, bár a tömeges foglalkoztatást a Kádárkorszak sem biztosította. Az előző kormányzat teljesen lerombolta az addigi struktúrát, azzal a felkiáltással, hogy visszaélésre ad alkalmat. Meg is lett az eredménye: a 2004-es több mint 50 ezres rekordhoz képest napjainkban a foglalkoztatottak száma nem éri el a 30 ezer főt.

– Mi lett a sorsa a többi, elbocsátott embernek?

– Munkanélküliek lettek, és segélyért állnak sorban. Sajnos nem hűsvér embereként, hanem költségvetési tételként kezelték a fogyatékos-sággal élő embereket.

A rendszerváltás után a téveszek megszűnése miatt sokan menekültek a leszázalékolásba, meglévő egészségkárosodásuk azóta csak tovább súlyosbodott. A tartós fogyatékkal rendelkezők (pl. vakok, süketek) helyzete még nehezebb. Ha ötven százaléknál magasabb szintet ér el fogyatékoságuk, maximum 50 ezer forintig terjedő járadékot, azaz „rokkantnyugdíjat” kapnak. 2009. július elsejétől azonban választaniuk kellett a járadék és a munkabér között. Mindezt csak súlyosbítja, hogy a 2010. január 1-jén hatályba lépett jogszabályváltozások hatására sok helyen már csak 6-7 órát foglalkoztatják őket, és ezért 30–35 ezer forint nettó havi jövedelmet kapnak. Aki ma ennyiből meg tud élni, megemelem előtte a kalapomat!

– Ha több munkalehetőségük lenne, nagyobb arányban állnának munkába? Szeretnének dolgozni?

– Az Európai Unióban a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásának aránya 40 százalék, az Egyesült Államokban a siketek és vakok foglalkoztatása meghaladja a 80 százalékot. A munkára való igény hazánkban is nagyon nagy. A többségük szeretne dolgozni, csak nincs hol.

– Külföldön hogyan adnak munkát nekik?

– Németországban közért- és kávézólánc működik, amely csak meg-

változott munkaképességűeket foglalkoztat. Kellő kormányzati támogatással és propagandával mindez Magyarországon is megvalósítható lenne. A kormánynak bértámogatásokkal vagy adókedvezményekkel ösztönöznie kellene az ilyen munkahelyek létrehozását, plusztámogatást adva megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása esetén. Nagyságrendileg mindez nem kerülne sokba, viszont ezeknek az embereknek sokat számítana! Újra értelmet kapna az életük, és segélykérés helyett dolgoznának.

– A Dohány utcai zsinagóga mellett ülünk, a holokauszt áldozatairól szóló megemlékezés után. A náci és nyilas rémtettek hatása mindmáig érződik közösségünkön. Sok a beteg ember.

– Izraelben is komoly problémát jelent a második és harmadik generációs túlélők helyzete, a még köztünk lévő elsőgenerációs megkínzottak sokját nem is említve! Rengeteg pszichésen sérült emberrel találkozunk. Számos olyan ápolóközpont és elmegyógyintézet működik, ahol segítenek rajtuk – ha teljesen meggyógyítani nem is tudják őket. Újpesten a Mazsihisznek is van egy bentlakásos intézete, amely sok beteg hittestvérünknek segít.

Hasonlóan más pszichés betegségekhez, a legjobb megoldásnak ebben az esetben is a foglalkoztatást látom. A munka és annak monotonitása lefoglalja őket, elvonja figyelmüket, és újra hasznosnak éreznék magukat. Alapvetően kézi munkákról beszélünk ebben az esetben is, például seprű-, kefe- vagy dossziégyártásról. A cél ebben az esetben nem a profit, hanem a munkarehabilitáció, ami jobbá, elviselhetőbbé és teljesebbé teszi az életüket.

További információ, kapcsolatfelvétel: www.feszekszakszervezet.hu

Szabó György végül egy tanulságos történettel érzékelteti a hazai állapotokat: míg Nyugat-Európában az emberek kifejezetten keresik és még magasabb árat is hajlandóak fizetni a megváltozott munkaképességűek termékeiért, Magyarországon még mindig tartanak tőlük. Az elsődleges társadalmi feladat a közvélekedés gyökeres megváltoztatása lenne. Ezt a fiatal generációk oktatásával és felvilágosításával lehetne megfelelő módon elérni, a jelenlegi gyakorlatnál jóval intenzívebben. Szabó György esete fájóan jellemző és magyar: egy társadalmilag egyre inkább kirekesztett kisebbség tagja segít a hátrányos helyzetű embereknek – miközben az állam és a társadalom finctorog, vagy szemlesütve kussol. Ha egyszer őszinte kampányfilmet, országimázs-összeállítást készítenének tönkretett elméjű és felfogású társadalmunkról, az ő „meséjével” kellene kezdeni.

Zsidó Nyári Fesztivál 2010

„Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország”

Míg a 13 éves kort elérő fiatalember élete egyik meghatározó eseményét, a felnőtté avatás szertartását abban a zsinagógában-közösségben éli meg, ahová kisgyermekkorától szülei jár, addig a 2010-ben bár micva korúvá vált Zsidó Nyári Fesztivál szervezői a helyszínt illetően szakítottak a korábbi hagyománnyal, és idén Pest egyik legújabb ékességét, a Hungária Fürdő és Continental Szálló romjaiból újjászülöt Continental Hotel Zara egyik, sajtótájékoztatóra alkalmas termét vetétek igénybe.

A valóban fantasztikus helyszín tette-e, nem tudni, de ennyi tudósítót, fotóst ritkán lehetett látni az elmúlt évek során hasonló eseményeken.

Alföldi Zoltán házigazdaként üdvözölte Vadas Verát, a ZSIKK igazgató asszonyát, Zoltai

Matisyahu, a chászid pop és rap királya

Gusztáv ügyvezető igazgatót, Steiner Pál szocialista frakcióvezetőt, a Turizmus Zrt. képviselőjében megjelent Róna Ivánt, a szakmai közönséget, majd átadta a szót Zoltai Gusztávnak.

Szimbolikus születésnapra invitáljuk Önöket: felnőttkorunkat elérve, éppen most 13 éves a Zsidó Nyári Fesztivál. Törvényeink szerint a fiú 13 éves korában, vagyis a bár micvával vallási értelemben felnőtté válik. Érthető hát, ha az ideit reprezentatív eseményeket – a szervezők nevében – emelkedett lélekkel szeretném ismertetni.

13 éve Budapesten a nyár vége, a kora őszi idő sokkal színesebb, tartalmasabb, mint korábban volt. Ennek nyilvánvaló oka, hogy 1998 óta itt rendezzük meg a Zsidó Nyári Fesztivált, tartalmát tekintve a zsidó kulturális és művészeti hetet.

A magyar zsidóság az emancipáció óta szerkesztés része az egyetemes magyarságnak, s ha volt is idő, amikor ezt egy bizonyos politikai erő kétségbe vonta, éppen az érintettek cáfolták ezt a leghatározottabban – és cáfolják ma is. Méghozzá a szellem erejével, az értékes alkotások felmutatásával. S ha mostanában újra akad eltorzult ideológia, amely – téves igyekezettel – hasonlítani igyekszik a múlt kudarcot vallott programjához, annak feleletül készségeggel ajánljuk a Zsidó Nyári Fesztivál rendezvényeit. Az ideit is. Ezek a rendezvények egyként magyarok és zsidók, mint ahogyan európaiak is és világszínvonalúak. A fesztivál az egygyökerű kultúra, a tolerancia, a barátság, a humanizmus és a szolidaritás tökéletes kifejezése.

Budapest ezen a nyári fesztiválon ismét és tovább gyarapodik, miközben felcsillannak régi művészeti és kulturális értékek is. A látogatók, az előadások vendégei és a szabadidős programok résztvevői hű és mélyebb benyomást szerhetnek így a befogadó magyar világ értékeiről, ezt se feledjük el.

Ahogy a 19. század végétől a zsidóság progresszív szerepet játszott az iparban, az urbanizációban, ugyanúgy teremtő-alkotó társ volt a tudományban, a képző- és iparművészetben, az irodalomban. Erre a csodálatos egyetemesre a 21. században is ügyel a zsidó közösség, és rendezvényein – például ezen a fesztiválon – soha nem feledti ezt a harmóniát.

Már a hivatalos augusztus 29-i megnyitót megelőzően, augusztus 26-án a fesztivál jegyében tárja ki kapuit a Dohány utcai zsinagóga.

Fellépnek a balkáni zsidó, a délszláv és a cigány népzene kiváló képviselői – a Boban Markovic Orkestar. A csodagyerekek számító Marko Markovic ma a kontinens legnépszerűbb részűvőse. Apjával, Bobannal előadott játékaik igazi

zenei különlegességeknek számít. Minden jel arra utal: zsúfolt beltérben adják majd elő a Kusturica-filmekből is jól ismert, egészen kivételes hangzású, magas hőfokú műsorukat. A közönség tehát igazi, vérbeli örömeit hallhat majd.

A hivatalos megnyitón, augusztus 29-én, elegáns és méltó ünnepet tartunk a Dohány utcai zsinagógában: bár micva örömmel ünnepeljük a fesztivál 13. születésnapját. Fellép Shai Abramson izraeli kántor, s vele két rangos kollégája, a magyarországi Fekete László és az amerikai Sándor György. Hozzájuk csatlakozik a Judrom Klezmer Gipsy Band, és vendégként a Hit Gyülekezetének kántora, Balogh Ferenc is meghívást kapott.

A következő nap estjén újabb csoda vár a zsinagóga nézőire. A 100 Tagú Cigányzenekar zsidó alkotók örökzöld dalaiból, operettjeiből és filmzenéiből kínál feledhetetlennek ígérkező bemutatót. Az összeállítás címe: „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország!” Ez a dallam – amely a Hamburgi menyasszony című operett egyik betétdala – Bartók Béla által vált világhírűvé, hiszen Concertójában a honvagy motívumaként hangzik fel. Azok, akik ezt a színtiszta nacionalista nótát oly odaadással éneklék mostanában, nyilván nem tudják, hogy a zeneszerző Vincze Zsigmond és a szövegíró Kulinyi Ernő egyaránt zsidó volt. Magyar zsidó, nekik csak zsidó. Hát most a 100 Tagú Cigányzenekar elmuzeizálja majd a színtiszta igazságot. A különleges koncert szólistái Homonnay Zsolt és Polyák Lilla lesznek.

A fesztivál szervezői minden évben nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy új színek is szerepeljenek a palettán, ezért az Uránia Nemzeti Filmszínházban első alkalommal rendeznek életmű-koncertsorozatot az egyik legnépszerűbb magyar előadó-zeneszerző, Dés László műveiből.

Dés László alkotóművészi pályája olyan gazdag, hogy műveinek csak a teljesség igénye nélkül lehet teret adni. A hat koncerten olyan előadók tolmácsolásában hangzanak fel szerzeményei, mint Snétberger Ferenc, Somló Tamás, Udvaros Dorottya, Oláh Ibolya, Szalóki Ági, Póka Angéla és Geszti Péter. A sorozat egyik különleges estje lesz a Szó és zene című koncert, amelyen a Magyar irodalom legkiemelkedőbb alkotói, Parti Nagy Lajos, Esterházy Péter, Spiró György és Závada Pál olvasnak fel írásaikból, amelyekre Dés László, Dés András és Barcza Horváth József fog improvizálni.

Nem hagyható ki a Zsidó Nyári Fesztivál tavábbi kiemelkedő eseménye sem, amelynek keretében Csáky Eszter Kurt Weill és Bertolt Brecht halhatatlan dalait adja elő. E nagyszabású színházi esemény egészen páratlan és újszerű zenei és dramaturgiai formában jelenik meg: zongorán közreműködik a virtuóz Darvas Ferenc, míg harmonikán a kitűnő Erneyi László játszik.

Hernádi Judit a fesztivál egyik sztárja. Önálló estjén – a Good Afternoon zenekarral közösen – gyönyörű szerelmes dalokat, örökzöldekkel ad elő. Vendége lesz Pálinkás Gergely zenekarvezető mellett Heilig Gábor, aki egyszerűen zenél és énekel.

A külföldi vendégművészek közül kiemelném a tengerentúlon milliós rajongótáborral rendelkező ortodox rapper és reggae-énekes Matisyahut, aki szeptember 5-én először ad koncertet Budapesten, a Sypa Csarnokban. Ő minden bizonnyal a rock történetének első ortodox sztárja, aki általában klasszikus öltözetben, fekete öltönyben, fehér ingben és kalapban jár. A fiatal előadó bibliai üzeneteket ad át lüktető reggae ritmusban. Véleménye szerint a rastafarinak és a zsidó vallásnak vannak közös vonásai. Bob Marley például rendszeresen idézett a Bibliából.

Nagy öröm számunka az izraeli Beer Sheva-i Színház vendégjátéka. Edith Piafról szóló előadásukat szeptember 1-jén mutatják be az Uránia Nemzeti Színházban, Yonit Tobival a címszerepben, aki 2009-ben az Év színésznője díjat kapta Izraelben.

Az ötszörös programok közé tartozik Horgas Eszter estje: „A tangó világa”, a Class Jazz Band közreműködésével. Felfokozott érzelmek és határtalan szenvedély jellemzi e dalokat. Ma újra divat a tangó, melyben a zenei bravúrokat a tánc meglepő ritmusai egészítik ki. Horgas Eszter világa közel áll a fesztivál közönségéhez, s erről a régi sikerek és vastapsok ugyancsak tanúskodnak.

A magyar főváros, a budapesti közönség szereti a zsidó kultúrát. A kölcsönös tisztelet vezette el oda, hogy az ideit programokban szereplő művészek teljes odaadásukkal fordulnak a ren-

Shai Abramson

dezők és a szervezők igyekezete, ars poeticája felé. Ahol az igényesség, a derű, a nívó, a méltóság párosul a tehetséggel és az invencióval, ott semmilyen körülmények között nem maradhat el a taps, az elismerés.

Ezek a belső tartalmak 2010-ben is jelen vannak, azaz joggal számítunk a látogatók érdeklődésére, a megbecsülésre.

A budapesti Zsidó Nyári Fesztivál immár helyet kapott a hasonló európai szakmai programok rangsorában. Ebben szerepet játszik egy egészen sajátos kínálat. Egy helyszín, ahol a kiegészítő rendezvények sora teszi csillogóbbá az eseményeket: ez pedig a Gozdu-udvar. Itt, ebben a sajátos, hangulatos épületben alkalmi könyvüzletek, előadások, vitaműsorok, értelmiségi találkozók várják a kíváncsi érdeklődőket.

A fesztivál kiemelt helyszínei közé tartozik a Rumbach utcai zsinagóga, ahol koncertek, dal-estek lesznek. Többek között az izraeli Tafillat Együttest hallhatják, amely a világhírű magyar zeneszerző, André Hajdú műveiből állította össze programját. Valamint a neves fiatal svájci énekesnő, Barbara Fuchs dalestjét is jó szívvel ajánlom, akinek muzsikuskapartnere világhírű basszistánk lánya, Polgár Judit lesz. Rendhagyó programjainkat gazdagítja Kárász Szilvia Kabbala a művészetben című estje, amelynek témája a kabbala megnyilvánulása a zenében, képzőművészetben és irodalomban. Ehhez kapcsolódik a Kárász Szilvia kabbalista festményeiből összeállított tárlat is, amelynek szintén a Rumbach-zsinagóga ad helyet.

Kapcsolódó rendezvénynek tekinthetjük a Budapesti Kamara Színház stúdiójában Nádas Péter Találkozások című kamara-előadását, továbbá augusztus 29-én a Karinthy Színház A Bermuda háromszög botrány című produkcióját.

A bőség zavarában nagy figyelmet kívánunk adni a képzőművészet rendezvényeinek is, a Szlovák Intézetben Chatam Sofer Metamorfózisa címmel a pozsonyi zsidótemető történetét ismerhetik meg képekben, a Budapest Galériában Gáti György fotóművész Érzék című tárlata kap helyet, a Ráday Galériában pedig Révész László László képzőművész festményeiből nyílik kiállítás.

Bár sajnálatos módon kisebb számúak, de idén sem hiányoznak fesztiválunkból a vidéki helyszínek. Augusztus 22-én rendezvényeink prológusaként a Tiszafüredi Zsidó Kultúra Napja zajlik a zsidó kultúra és gasztronómia jegyében. Sztárvendég az idén 20. jubileumát ünneplő Budapest Klezmer Band, akik szeptember 5-én már Debrecenben képviselik a Zsidó Nyári Fesztivált. Európa Kulturális Fővárosa, Pécs számára is fontos esemény fesztiválunk, ezért kapott meghívást a fiatal hegedűművész, Korcsolán Orsolya, aki muzsikuskapartnereivel augusztus 30-án lép közönség elé a pécsi zsinagógában.

Idén új helyszín a Budai Zsinagóga a Frankel Leó úton, ahol két koncertet is tartunk.

Viszontlátásra jövőre, a 2011-es Zsidó Nyári Fesztiválon itt, Budapesten, a zsidó negyedben! Vadas Vera ezt követően elmondta: minden évben igyekeznek valami újdonsággal szolgálni, mintegy ráfókuszálni valakire. Idén sincs ez másként, például az „Életműsorozat” első főszereplőjeként Dés László zeneszerző-szaxofonművészt kérték fel.

A művész szóban és zenében fejezte ki érzelmeit. Szólt három évtizedes pályafutásáról,

megjegyezve, hogy sokkal korábban kezdett el hangszerrel foglalkozni, mint „írással”. Elmondta, hogy a fesztivál során hat ízben lép pódiumra, s darabjai minden alkalommal úgy szólnak majd, ahogyan eddig még sosem: új hangzások, más felállások jellemzik majd az előadásokat. Hangsúlyozta: vendégei nagy örömmel vállalták a felkérést, s ezzel nem csak a zsidó, de a magyar kultúrát is színesen, kiváló minőségben mutatják be. Gondolatait egy kis zene, improvizáció követte.

Vadas Vera tájékoztatta a sajtó képviselőit arról is, minek köszönhető a mostani új helyszín. Elmondta: a hotel tulajdonosa a fesztivál külföldi vendégeinek elszállásolásával, események befogadásával támogatóként lépett fel. Az igazgató asszony a 13-as szám, az 1 + 3 = 4 jelentését tartotta fontosnak kiemelni, hiszen, mint mondta, a 4-es szám jelentése a szabad akarat megjelenítése, s ezt jelképezi egyebek mellett a fesztivál.

Róna Iván beszélt korábbi, krakkói fesztiválélményeiről, majd arról, milyen világszínvonalúvá és nagy érdeklődésre számot tartóvá vált az elmúlt évek során a Zsidó Nyári Fesztivál.

A fellépők közül a sajtótájékoztatón megjelent Horgas Eszter fuvolaművész, aki eddig valamennyi fesztiválon sikeres közreműködőként szerepelt. Elmondta, fantasztikus csapattal adja majd elő „A tangó világa” program melódikus-szenvedélyes zenéjét. Műsoruk kuriózuma: ezt máshol még nem hallhatta a közönség.

Kárász Szilvia különleges, a kabbalával kapcsolatos produkciójával kapcsolatban megígérte, hogy aki elmegy és meghallgatja őket, spirituális utazásként értékeli majd estjüket.

Kulcsár Noémi koreográfus, táncművész nagy szakmai múlttal, de új társulattal lép majd pódiumra, erről szólt néhány szót.

A Chaplin és a muzsika produkciót Gayer Ferenc mutatta be, elmondva azt, amit kevesen tudhatnak, hogy Chaplin filmjeinek zenéit, azok szövegét maga szerezte, írta. Műsoruk sztárvendége Szacsavay László, a hangszerelés angol-magyar.

Hernádi Judit, aki első ízben vendége az eseménysorozatnak, „Több, mint koncert” című programjáról elmondta: az elhangzó számokat neki írták – vagy írhatták volna. Heilig Gábor és a trió valamennyien „magyar emberek” – mondta igazán hernádiassan.

Egy fotókiállítás „margójára” Gáti György, a kiállító művész mutatkozott be, aki egyfajta jutalomjátékként „libling” képekkel rukkolt elő.

Vadas Vera a Micvó Bár produkciót ismer-

Beer Sheva-i Színház

terve bemutatta elsőként a Cotton Club Singers alapítóját, László Boldizsárt, aki 13 zsidó zeneszerző művéből állított össze programot, majd Szűcs Gabriellát és Kozma Orsolyát, akik elmondták, a színházi hangzás, debütálásuk ténye, a tematikus század eleji hangulat vélhetően sok érdeklődőt vonz majd.

Ezt követően a Sypa csarnokbeli, vélhetően fergeteges zenei program sztárja, Matisyahu videóüzenete hangzott el.

Kérdések-feleletek szokás szerint, végül az új hotel bemutatása és igényes állófogadás zárta a ZSIKK sajtótájékoztatóját.

Az antiszemitizmus az emberi civilizáció legősibb vírusa – véli a világ legnagyobb zsinagógájának rabbija

– Exkluzív interjú David Posnerrel, a New York-i Temple Emanu-El szellemi vezetőjével –

– Tudósítónktól –

Közel négy évtizede szolgálja a világ legnagyobb zsinagógáját Dávid Posner rabbi, aki 2002 óta szellemi vezetője is a New York-i Temple Emanu-El egyházközösségének. A Forbes magazin által készített „Amerika 50 legbefolyásosabb rabbija” listán hosszú ideje szereplő Posner arról is ismert, hogy kiváló zongorista, elméleti és gyakorlati értelemben egyaránt: ha van ideje, kórházakban ad jótékony koncerteket, de a Columbia Egyetemen szerzett zenei PhD-jével akár zongoraórák adásából is megkereshetné a maceszra való. Exkluzív beszélgetés az arab–zsidó konfliktusról, az első amerikai fekete nő rabbiról, az antiszemitizmusról és Brahmusról.

Néhány éve lövöldözés volt a Washingtoni Holokauszt Emlékmúzeumban. Ez immáron a harmadik antiszemita agresszív rövid időn belül Amerikában – pár hete egy muszlim csoport a riverdale-i zsidó központot akarta felrobbantani, korábban pedig egy középiskolás tanuló gyalázkodott fegyvert hadonászva egy iskolában. Európából nézve mindez elég meglehetősen tűnhet.

Rabbiként válaszolok, ami hosszabb megközelítést igényel. Nézetem szerint minden probléma, amivel szembeesünk a világban, annak a következménye, hogy az Édenkertben az ember bűnbete esett. A tökéletesség ezen kiközösítésével az emberiség számtalan végzetes tévedés tárgyává vált – ezeket sokszor nem látni, mert nem testesülnek meg semmiben, ám akad olyan forma is, amely világosan mutatja komoly veszélyét. Először is mindannyian megsejtenjük az intellektuális tökéletlenséget. Mindegy, ki mennyire briliáns, ez az intellektuális hiányosság mindig is jellemző lesz. Másodsorban, az ember állandó tárgya az érzelmi hiányosságnak is. Mindegy, hogy az most az éretlenségből, a biztonságérzet hiányából vagy egyszerű örületből ered. Ez érvényes egész társadalmakra is. Népeket lehet megvezetni agyomosással, bűnbete, hazug vezetőikkel. Ez bármikor megtörténhet. Az antiszemitizmust tehát lehet úgy is értelmezni, mint az intellektuális és érzelmi hiányosságok kombinációját. Egyik társadalom sem immunis. Ez az emberi civilizáció legősibb vírusa.

Az előkelő Ötödik sugárúti Temple Emanu-El a világ legnagyobb imaháza. Az, hogy Ön itt a szellemi vezető (senior rabbi), jelent-e valami különleges felelősséget?

Habár a Temple Emanu-El egy nagyon népes és prominens egyházközösség, magamat elsősorban mégis csak egy nyáj pásztoraként látom... egy 10 ezer fős, csodálatos közösség pásztoraként. Feladatom elsősorban az, hogy ennek a 3000 családnak gondoskodjak zsidó szükségleteiről. Mindezzel együtt nem mehetek el amellett, hogy péntek esti istentiszteleteinket 1935 óta rádióközvetítik, és pár éve már az internet is, így alkalmanként több mint félmillió emberhez jutunk el. Ezért természetesen különböző felelősségeket is érzek az üzeneteink és gondolataink megfogalmazásakor, például a vezetőinkért, az országunkért vagy a jólétünkért mondott imák esetén. De így tesz az Izrael-ért érzéketlenül vészterhes időkben is, így tettem a legutóbbi libanoni háború idején is: próbáltam mozgósítani a zsidó „spirituszt”. Egyértelmű pártosságot hirdetek ilyen esetekben.

Vallásos zsidóktól ez talán természetes is. Éppen ezért volt döbbenetes élmény a brooklyni Williamsburg ortodox közösségénél tapasztalt Izrael-ellenesség. Az ottani vallásos zsidók gyakran tüntetnek palesztin jogharcolással kapcsolatban, sőt, az ismert holokauszttagadó Ahmadinezsád iráni elnöknek New Yorkban még ajándékot is adtak... Ön ezt érti?!

Nehéz erre mit mondanom. A zsidók történelmünk során mindig is nehezen jöttek ki egymással. Ez volt az oka a Második Templom lerombolásá-

nak is... Sinat Chinam... alapítatlan, fölösleges utálat egymással szemben, ez vezetett a pusztuláshoz. És ez mindig is odavezet...

Ne feledjük, hogy ez megvolt a második világháború előtt is az askenázik és a chászidok között. Vagy még ennél is élesebb ellentét is létezett az agudisták (vallásos ortodoxok) és a mizrachisták (vallásos cionisták) között. Ezek mind ortodox csoportok, de mégis nagy különbségekkel. Zsidó lét. Tele vagyunk teljesen felesleges ellentétekkel.

Ellentétek ide vagy oda, úgy látszik, az amerikai zsidóság mindig tud valami újjal is szolgálni. Felavatták Alyssa Stantont, Amerika első fekete bőrű nő rabbiját.

Ez a felavatás nyilván Barack Obama elnökké választása miatt kaphatott akkor külön hangsúlyt a médiában. Számomra mindez nem olyan rendkívüli. Brooklynban azon a részén, ahol felnőttem, olyan kevert közösség volt, hogy nekem a borszín gyerekkorom óta sosem jelentett semmit. Természetes volt a rasszok keveredése. Épp ezért ennek a csodálatos asszonynak a rabbivá avatását is épp úgy fogadom, mint más betért hittestvéremét, aki később a rabbi hivatást választotta. Nekem teljesen mindegy, hogy milyen a színe ennek a nőnek. Sajnálom, hogy szeretett kollégám a Rabbínatusban egyáltalán ekkora feneket kerítettek ennek a dolognak...

Mit gondol Obama elnök Izraellel szemben megfogalmazott – amerikai vezetőitől szokatlanul kemény – elvárásairól? Az iszlám világ általános Amerika-ellenessége mellett sok zsidó érdekcsoportot is sért a politikus következetessége, a palesztin állam létrehozásáért és a zsidó telepések korlátozásáért tett erőfeszítése.

Szeretnék hinni és bízni hivatalosan megválasztott vezetőinkben. Barack Obamát nagyon tehetséges embernek gondolom, érzelmileg és intellektuálisan egyaránt. Nem tudok elmenni a mellett a tény mellett, hogy közvetlen munkatársai – Rahm Emanuel kabinetfőnök és David Axelrod politikai főstratéga – zsidók, ráadásul erős zsidó identitással és háttérrel. (Emanuel középső neve Izrael, apja tagja volt a zsidó állam megalapításáért harcoló radikális Irgun szervezetnek – a szerző.) Mindezzel együtt nem tudom, hogy azok, akik felelősek a mai politikacsinálásért, tisztában vannak-e a ténnyel, hogy Ciszjordánia 1948 és 1967 között megszállt terület volt. Jordánia által megszállt terület. Egyetlen arab állam sem ismerte el a Ciszjordánia feletti Jordán létjogosultságot. A világ többi országa közül mindössze Nagy-Britannia és Pakisztán tette ezt meg. Ezzel együtt soha egy szó, soha egy segélykiáltás Jordánia területfoglalása ellen... Ezek az izraeli telepések valójában a politika senkiföldjén léteznek elsősorban. Gyakorlati értelemben tehát nem illegálisak. Lehet, hogy sokaknak púp a hátukon, de technikailag nem törvényellenesek. Igen csak furcsa, amikor azt halljuk, a palesztin területeket úgy emlegetik egyesek, hogy a „Zsidóuralom”, ahogy azt Gázáról is gondolják sokan. Nézzük a tényeket: Izrael lakosságának 20 százaléka arab. És mégis, elképzelni egy majdani palesztin államot úgy, hogy abban zsidók is éljenek... ez ugye majdhogynem teljesen lehetetlen. Nekem vannak rokonaim Izraelben, akik megfontolnák, hogy éljenek-e Ciszjordániában – egy palesztin államban! –, ha biztosítva látnák az egyenlőséget. A bibliai földet szeretnék élni, politikai egyezkedésektől függetlenül, addig, amíg a teljes szabadság és a tolerancia biztosítva lenne mindenkinek. Mi rossz lenne ebben?

Ami a politikai részt illeti, kíváncsian várom, hogy Izrael mire megy Benjamin Netanjahu kormányával. Hogy ebben Obama mennyire lehet hatékony partner, nem tudom. Drukkolok nekik, imádkozom értük.

Mit szól ahhoz, hogy az európai parlamenti választásokkal Európa jobbra fordult, míg Amerika új vezetőjével, a gazdagabbak megadóztatásával, univerzális egészségbiztosítási terveivel most sokkal inkább emlékeztet egy baloldali államra?

Érdekes világ. Amerika jobbra fordult, Európa balra, majd időnként ez megfordult... Egy biztos, az idegengyűlölet, a rasszizmust, az antiszemitizmust sosem lehet eltemetni, ezek mindig közöttünk lesznek. Nem vagyok nyugodt, és állandóan kétségek és gyanúk közepette figyelem a világot. Gyermekeim mind ügyvédek. Amikor cégük azt kérdezte tőlük, mely országba nem utaznának, mindannyian Ausztriát, Németországot és Lengyelországot említették. Túl sok családtagot veszítettünk el a holokauszt alatt. A feleségem Németországban született a felszabadulás után egy nemzetközi átmeneti táborban. Soha nem menne vissza. Sem oda, sem Lengyelországba, ahonnan mind az ő, mind az én őseim származnak. Mindössze 65 évvel a felszabadulás után nincsen semmilyen kiengesztelő érzésem. Nem is várom, hogy legyen. Gyermekünket a meggyilkoltokról neveztük el...

Visszatérve a Temple Emanu-Elre, Michael Bloomberg, New York polgármestere több interjúban is visszatérően emlegeti, hogy tagja az egyházközösségének. Milyen emberekből is tevődik össze ez a kile?

Bloomberg hűséges és nagylelkű támogatónk. Több mint harminc éve ismerem. 1979-ben én eskettem össze feleségével. Ha csak teheti, a nagyobb ünnepek mellett rendszeresen eljár sabbati istentiszteletre is. Még mielőtt kérdené, politikai tanácsokat sosem kér tőlem... Az egyházközösséget 1845-ben szervezték meg német zsidók, akkor még az imaház nem itt volt. A mai napig vannak olyan tagjaink, akik leszármazottai az „ősapáinknak”. Például Robert Morgenthau,

New York főügyésze vagy a korábbi szenátor és kormányzó, Herbert Lehman. Népes családjukkal mindketten büszkeségei közösségünknek. Ismert dolog, hogy a templomunk operatív vezetéséért felelős testület soraiban tudhatja Jeff Zuckert is, aki az NBC világhálózat vezetője.

Őnről, akit a Forbes magazin évek óta feltüntet Amerika 50 legbefolyásosabb rabbija között, sokan tudják, hogy nemcsak szereti a klasszikus zenét, de érti is és taníthatná is. Ha van ideje, jótékony koncertfellépéseket vállal.

Zeneszerető családban nőttem fel. Brahms 1. zongoraversenye volt, amire emlékszem, hogy elsőként nagy hatást tett rám. Lehettem vagy hatéves akkor. Brahms örök szerelem maradt. De Bach és Beethoven is nagy kedvenc. Gyerekkori vágyam volt, hogy koncertpianista legyek. Aztán Isten más hivatást rendelt nekem. Ettől még, már gyakorló rabbiként, 1988-ban a Columbia Egyetemen PhD-t szereztem zongora szakon. Profi fellépéseim sosem voltak, de amikor tehettem, egy időben rendszeresen előadtam szerzetothonokban, kórházakban. Ha van időm, minden nap játszom a zongorán, szerencsére itt, az irodámban is van egy. Különböző ügygondolom, hogy a vallás és a zene között van egy nagyon szoros kapcsolat. Beethoven mondta egyszer Goethének, hogy szerinte „a zene a közvetítő az intellektuális és a szellemi élet között”. Amikor az aktuális vallási teendők mellett készültem a zenei vizsgáimra, nagyon is éreztem, hogy mennyire igaza volt a mesternek.

Amikor részt akartam venni az ünnepekben egy manhattani elegáns zsinagógában, meglepett, hogy egy nagydarab, öltönyös biztonsági őr belépőjegyet kért tőlem a kapunál. Ennél csak az sokkolt jobban, hogy a jegy több mint 100 dollárba került... Kénytelen voltam belőgni valamilyen ócska trükkel.

A nagy ünnepekkor New Yorkban megtelenek a zsinagógák. Ez az az időpont, amikor mindenki jön. Éppen ezért jegyekkel próbálják limitálni a tömegjelenetet. Mi itt, a Temple Emanu-Elben szerencsések vagyunk. Nincs az a zsidó, mert 3500 ember fér el nálunk, de azért is, mert 1930 óta az a szokás, hogy aki ilyenkor külföldi útlevelel érkezik, azonnal bejöhét.

Egy brooklyni rabbi ismerősömtől azt tudakoltam, mi lenne az a kérdés, amit feltenne Önnek. Arra volt kíváncsi, hogy miként készíti fel közösségét „a Messiás közelgő eljövételére”.

Na hát, a Messiásról engedjen meg egy anekdotát nekem. Egyszer megkérdeztem egy öreg túlélt, egy lubavicsi rabbit, hogy mennyire komolyan hisz a

Messias eljövételében. Azt válaszolta: „Nagyon komolyan. Miért, te kétkednél annak az embernek a hatalmában, aki 70 millió ördögöt tudott a hatalmába keríteni?” „Természetesen nem” – válaszoltam. Mire ő: „Hát akkor miért kétkednél abban, aki 70 millió szentet kerít a hatalmába? Hacsak nem jobban hiszel az ördög hatalmában, mintsem a jóságában...” Megértettem ezt az üzenetet, és állandóan mesélem is hittestvéreimnek, főleg nagy ünnepekkor. Tehát természetesen készülünk a Messiás eljövételére mi is.

Mit tud tenni vallási és szellemi vezetőként az ellen a tény ellen, hogy egyre kevesebb ember tartja magát hívő zsidónak? Mivel tudják az asszimiláció tagjainak érdeklődését felkelteni a judaizmus, a több ezer éves zsidó hagyományvilág és kultúra iránt?

Nos, a változások a zsidó életben mindig is hatalmasak voltak. Időszámításunk szerinti 32-ben, Claudius császár idején mintegy 8–10 millió zsidó élt az akkor ismert civilizált világban. A Római Birodalom 10 százaléka zsidó hitű volt. Ezer évvel később nem több, mint egymillió zsidó élt a Földön... Aztán 1850-ben megint csaknem 8 millió zsidó embert számálhattak. A második világháború kitörésekor 18 millióan voltunk. A zsidó demográfiában mindig voltak hullámzások. Csak a Mindenható tudja a jövőnket. Mindenesetre rabbiknak és zsidó tanároknak egyaránt hirdetniük kell a judaizmust és az egymás iránti szeretetet, és ezek kombinációját. Ami az amerikai zsidókat illeti, úgy gondolom, hogy nekünk a judaizmust nemcsak mint kísérletezést kellene megélnünk, de mint egyfajta kötelezettséget is. Azért élünk e Földön, hogy beteljesítsük egymás iránt vállalt kötelezettségeinket, hogy ezzel beteljesítsük Isten akaratát is. Nem azért teremtődöttünk, hogy pusztán jól érezzük magunkat az univerzumban. Elköltszünk sseggel kell tanítanunk a judaizmust és az embertársaink iránti szeretetet. Elsősorban a türelmeséget.

WR., New York

A fenti cikk bizonyítja a közhelyet: Amerikában minden lehetséges. A legnagyobb zsinagóga rabbija kipa nélkül, aki rákérdezésre azt feleli, hogy az „oidokban” sem volt kötelező. A nő rabbi elismerése is eltér a mi hagyományunktól. Egyéb vallási észrevételeink némelyike is furcsán hangzik számunkra. De se baj. Nem példaképet akarunk állítani rabbijaink elé...

A szerk.

150 ÉVE SZÜLETETT A MAGYAR ZSIDÓSÁG NAGY ALAKJA

DR. MEZEY FERENC (1860–1927)

Amikor a magyar zsidóság nagy századát idézzük, s arról beszélünk: Kongresszus, Emancipáció, Recepció, akkor a legegényibb magyar zsidóra, dr. Mezey Ferencre is emlékeznünk kell születésének 150. évfordulójára alkalmából.

Ő volt a 19. századi magyar zsidóság vágyálmainak megérzője; történelmi alak.

A zsidóságot, a magyarságot gyermekkorában egy kis szabolsi faluban, Nyírácsádon oltották belé szülei és tanítója. Édesapja már 16 éves korában önként öltött honvédruhát s ment Kossuth hívó szavára, mert a faluban azt dalolták: ...mindnyájunknak el kell menni!

Mezey Ferenc a chéderben kezdetben a mózesi könyveket, a héber nyelvtant tanulja, majd a Rási-magyarázatokat és a Talmudot. Tizenkét éves korában már annyira kiemelkedik társai közül, hogy nincs házi tanítója, akivel otthon ismételné a jesivában hallottakat. Bár micvává avatásával befejezi gyermekéveit, s Budapestre megy, ahol a Terevárosi Bankban vállal írónoki állást, este pedig tanul. A gimnáziumban miniszteri engedéllyel vizsgázik négy osztályból egyszerre. Karcagon, mindenkinél különben, kitűnőre.

1879-ben iratkozik be a jogra, s Simon József budapesti ügyvédi irodájába kerül, aki egyben az Izraeliták Országos Irodájának főnöke is. Ifjúsága ehhez az irodához kötődik,

melynek először közketőnéje, majd vezetője lesz. Intézményt teremtett a hivatalból.

1882. április 1-jén, Tiszaeszláron eltűnt egy cseléd lány, és megindult a „vérvád-per”. Hét hétig tart a tárgyalás, melyen Mezey mindvégig ott van. Ő látja el a mártír vádlótat kóser kosztal, gondoskodik kiadásairól. Ő informálja a külföldi sajtót is. Amikor a fiút kiengedték, ő mentette ki s vitte Amszterdamba. (Ez utóbbit az érdemei között felsorolni, legalábbis különös – a szerk.)

1889-ben a pesti chevra a titkárává választotta. Emellett az Országos Irodán is tevékenykedett.

Külön cikkeiben lehetne írni a recepció mozgalomban végzett tevékenységéről, az ortodoxokkal vívott harcáról, a Sulchán Áruchról írt jogtudományi értekezéséről, a szabadi unifikációs mozgalomban kifejtett szerepéről, az Országos Magyar Izraelita Közalap létrehozásáról, a rabbi képzővel és a rabbiakkal kialakított pozitív viszonyáról, a tanítóképző fejlesztése érdekében tett lépéseiről, az IMIT segítéséről, a Zsidó Múzeum létrehozásában vállalt szerepéről.

Nála önzetlenebb s többet alkotó munkása alig volt a magyar zsidó közéletnek.

Idejében és munkásságának köszönhetően választ a Földön zsidó tagjai közé.

Élete utolsó éveiben sokat betegeskedett. Wildungenben keresett enyhülést bajára. Ott 1926-ban, jom kippur napján nem volt türelme ágyában maradni, s egyedül, gyalog indult egy kiterjedt parkon át a zsinagógába.

Az úton összeesett, és a frankfurti zsidókórházba szállították. Hazajövet betegen vitte az ügyeket tovább.

1927. július 2-án hunyt el.

Halmos Sándor

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII. Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbistület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermek körülményeit vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbistületnél a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövegébe felvehessük.

Könyvnyomatás, színes nyomtatás, fénymásolás, plakátnyomatás. Messenger: www.rcontact.hu, +36-20-934-9523.

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Tóratekercsek, tfilinek és mezüzek számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusálimi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zolt vízvezeték-szerelés, gáz-készülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

GYŰJTŐ VÁSÁROLJA magyar nemes festők műveit: Berkes Antal, Czöbel Béla, Deák-Ébner Lajos, Kádár Béla, Lotz Károly, Márfy Ödön, Molnár C. Pál, Scheiber Hugó, Szőnyi István, Vörös Géza stb. 06-20-476-7144.

24 m²-es üzlethelyiség kiadó a VII. ker., Síp utcában, hosszú távra. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5568 telefonon.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

GYŰJTŐ vásárol magas áron: ezüsttárgyakat, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat, gyümölcstálakat, evőeszközöket (hiányosat is), zsidó kegytárgyakat stb. 06-20-476-7144.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, 12 személyes evőeszközöket, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb. Kovács Margit és Gorka kerámiát, herendi, meissen, Zsolnay porcelánokat, régi állóló, fali és asztali díszökrakat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretet, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa- és márványszobrokat veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékért első vevőként a

legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZ-BEN**. Díjtalan kiszállítás, értékbecslés, vidékre is. **ÜZLET: I. KER., BATHYÁNY U. 10.** (Mária térenél). **TEL.: 201-6188, 06-20-323-4104.** E-mail: kastelyberendezese@t-online.hu

Budapest központi részén kétszobás apartman turistáknak kiadó, teljes felszereltséggel. Tel.: +36-30-658-9282.

Fogtechnika! Fogsorok javítása, készítése, nyugdíjasoknak árkedvezményrel. Igény szerint házhöz is megyünk. Bejelentkezés: +36-30-398-3107.

Iratrendezést, ügyintézetést vállal frissnyugdíjas, diplomás nő. Tel.: 06-20-383-7929.

Budapesti lakásért cserébe külföldi szálláslehetőséget keresünk, esetleg ingatlan-cserével, értékegyeztetéssel. E-mail: lakas49@freemail.hu, tel.: 06-30-213-8841.

Zuglói családi házamban a turistaszezonra méltányos áron helyet biztosítok magyar ajkú, izraeli, egyedülálló, idősebb úrnak. Tel.: +36-20-943-7446.

Antik csillárok javítása, vétele, eladása. 321-2972. Bp., Hevesi S. tér 3.

Eladó 120 m²-es, 3 szobás, 2 bejárattú, 2 erkélyes lakás felújított házban, VII. ker., Csengery utcában. Tel.: +36-20-958-8595.

Újlipótvárosban kellemes apartman kiadó. 06-30-914-0394.

Kiadó a Szépvölgyi útnál Margit-szigetre néző, egyszobás lakás, hosszú távra. +36-30-292-2680.

Hírek, események röviden

– **Köszönetnyilvánítás.** Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akik részt vettek édesapám temetésén, a siva idején személyesen felkerestek, illetve bármilyen más módon együttérzésüket fejezték ki. **Fröhlich Róbert főrabbi.**

– **A Magyarországi Cionista Szövetség** hagyományos balatonfüredi szemináriumát ez évben augusztus 2. és 8. között rendezi. Helyszín: Balatonfüred, Mazsihisz-üdülő. Részvételi díj: 3000 Ft/nap + üdülőhelyi adó (MCSZ-tagok részére), ami a szállást és a teljes ellátást, valamint a programok költségeit magában foglalja. Gyermekellátása 6 éves korig ingyenes. Program: a Herzl-évhez igazodó előadások, kiegészítve hajókirándulással, esténként filmvetítéssel. A rendezvényt a Múlt és Jövő Kiadó kedvezményes könyvadását is színesíti. Rendszeres hitélet biztosított. Jelentkezési határidő: a telítettség függvényében július 25. Jelentkezni lehet: Vitárius Zsófiánál a 06-20-530-0614 vagy dr. Kardi Juditnál a 06-20-925-9403 telefonszámon.

A siófoki zsinagóga nyári imarendje:
július 23., július 30., augusztus 6., augusztus 13., augusztus 20.
A péntek esti szertartás 19 órakor kezdődik.
Vezeti Domán István főrabbi, aki minden Siófokra látogatót szeretettel vár az istentiszteletekre.

Keresse a hírlap- és újság-árusoknál és az Inmedio Relay PÓNEM magazin boltokban!

Előfizetés: 225 Ft

Pónem, 1242 Bp., Pf: 294,
email: ponem@freemail.hu

GÓZON GYULA

Végszínházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Háztartásvezetést vállalok Budapesten. Amerikai ortodox gyakorlattal rendelkezem. 06-30-289-0619.

Hajdúszoboszló egyik legszebb utcájában angol típusú ház eladó, 3 szoba, hatalmas nappali, 3 fürdőszoba, 3 vécé. Ebédlős konyha, minden beépített, úgy hagyjuk. Gyönyörű előkert, hátsókert, 2-3 kocsit beállhat hátulról a garázsba. Vendégfogadásra alkalmas. Irányár: 28 millió Ft. Ha meglátják, elhiszik, hogy megéri. Balogh Gyuláné, 4200 Hajdúszoboszló, Erkel F. u. 25.

Múzeum körüti, világos, csendes, emeleti, egyedi fűtésű, bútorozott, szoba-hallos lakás hosszú távra kiadó. Felvilágosítás: 30-290-1224.

Idősek ellátását, bevásárlást, főzést, rendrakást vállalok a délelőtti órákban. 30-290-1224.

Alternatív nyirok, cellulit (fogasztó) masszázsa. 06-70-617-7809.

Újlipótváros frekvenciált részén tulajdonostól eladó 47 m²-es, kitűnő állapotú, 2 szobás, 2 erkélyes, II. emeleti, keleti-déli fekvésű polgári lakás. Érdeklődni: +36-70-357-6182.

HÁZASSÁG

20 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu.

160/65, 67 éves, pesti nő megismerkedne korban hozzá illő, melegsívű férfivel. Tel.: 06-20-504-9072.

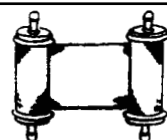
– **Adományok.** N. N. 46 000 Ft-ot adományozott az Igaz Emberekért Alapítványon keresztül a Jad Vasem-kitüntetteknek. Köszönjük.

– **Újpesten** folytatódik a talmud-tóra oktatás. Gyermekeknek bár micva és bát micva felkészítés. Felnötteknek oktatás, vallási vagy művelődéstörténeti témában. Alkalmazkodunk az Önök időbeosztásához! Minden érdeklődőt szeretettel várunk, a részleteket megbeszéljük. Szerdóc J. Ervin rabbihez, 06-30-661-4163.

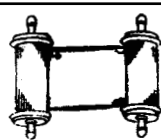
Halálozások

Tudatjuk mindenkivel, aki ismerte, hogy **Ács Pál** 50 éves pedagógiai pályája és türelemmel viselt betegség után 2010. június 30-án örökre megpihent. Követte feleségét két és fél év után. 2010. július 4-én kísértük utolsó útjára a Kozma utcai temetőben.

Fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy **Éliás Józsefné** született **Szentgyörgyi Zsuzsanna** életének 90. évében, tammuz hó 18-án elhunyt. Temetésén **Lówy Tamás** főrabbi búcsúztatta, a gyászimat unokája, **Éliás Viktor** recitálta. Gyászolják gyerekei, unokái és dédunokája.

IMAI DÓK

Templomok	Péntek	Szombat	Péntek	Szombat
	este	reggel	este	reggel
	Júl. 23.	Júl. 24.	Júl. 30.	Júl. 31.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE				
(Béerkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.25	8.00	20.20	8.00
Alma u. 2.	20.25	8.45	20.20	8.45
Kórház				
(Amerikai u. 53.)	19.30	7.30	19.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Desseffy u. 23.	20.25	9.00	20.20	9.00
Teleki tér 22. (Szfárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	20.15	8.00	20.00	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	20.15	8.00	20.00	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füredi u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00		19.00	

NAPTÁR

Július 16. péntek	Áv 5.	Gyertyagyújtás: 8.18
Július 17. szombat	Áv 6.	Szombat kimenetele: 9.34
		Sábbát házban
Július 20. kedd	Áv 9.	Tisá böäv böjt
Július 23. péntek	Áv 12.	Gyertyagyújtás 8.11
Július 24. szombat	Áv 13.	Szombat kimenetele: 9.25
		Sábbát náchámú
Július 26. hétfő	Áv 15.	Chámisá ászár böäv
Július 30. péntek	Áv 19.	Gyertyagyújtás: 8.03
Július 31. szombat	Áv 20.	Szombat kimenetele: 9.15

Giora Sharon

Búcsú Kuti tanár úrtól

Ismét eltávozott egy a régiékek közül, egy az értékesek közül. Jellegzetes alakja volt a pesti zsidó életnek. Klein Tibor néven született.

A Zsidó (majd Anna Frank) Gimnázium legfiatalabb tanára volt a hatvanas években. A matematika oktatását olyan zseniális elődöktől vette át, mint Rieger Richárd és Strasser V. Benő. Talán fiatalosága is tette, hogy Veled mást volt a kapcsolatunk, mint a többi tanárral. Egy kicsit a haverunk volt. Ennek ellenére nagyon tiszteltük. Megérettük zsenialitását.

Úgy látom most, ahogy akkoriban az osztályban vagy a folyosón: alacsony termetű, szakésbarna hajú fiatalember volt, legtöbbször egy világos kékeszürke sportzakót viselt. Engem állító füleim miatt Fülinger úrnak nevezett el. Annyira kedvesen, humorosan tudta ezt mondani, hogy soha nem éreztem sértőnek.

Tanárként az abszolút felkészültség jellemezte. Magánemberként kedélyes és erősen öntörvényű volt. Egy balatonfüredi nyaralás jut az eszembe. Két nagyméretű bőrönddel érkezett az üdülőbe, aztán két héten keresztül sortban és trikóban láttuk.

Sok évig nem láttam, nem találkoztam vele. Csupán hallottam, hogy az élet nem kényeztette el, nehéz sorsa volt. Édesanyja halála nagyon megviselte, többet nem tudott igazán magára találni. Öntörvényű egyénisége, büszkesége és elzárkózása miatt igazán segíteni sem nagyon lehetett rajta. 1989-ben a Dohány utcai zsinagógában adtam hangversenyt. Láttam a leghátsó sorban, hosszú hajáról és törékeny alakjáról ismertem meg messziről, de a koncert után azonnal eltávozott. Nem jött oda hozzám. Mint később mondta: nem akart zavarni. Pedig mennyire nem zavart volna!

Ismét évek teltek el, és csupán másoktól hallottam Róla, sajnos továbbra sem derűs történeteket. 2007-ben osztályunk 40 éves találkozóját tartottuk. Tanáraink közül ekkor már csak ketten éltek: a kilencvenes éveiben járó Soltész Erzsébet néni, az énektanárnőnk (Istennek hála, Ő még köztünk van), valamint Kuti tanár úr. Nagy öröm volt mindannyiunk számára, hogy eljöttek a találkozóra. Itt van előttem a volt osztálytársakkal készült fénykép, melyen Ő is rajta van. Csontosványan, hosszú ősz hajjal és szakállal, piros baseballsapkával a fején. A találkozó után egy Duna-parti kávéház teraszán ültünk le a rég nem látott osztálytársakkal, és velünk jött ő is. Süteménnyel kínáltuk, de nem akart semmit enni, csupán ásványvizet fogyasztott.

Ettől kezdve szinte minden látogatásomkor találkoztam Kuti tanár úrral. Legutóbb a Nagyfuvaros utcai templomban. Örömmel köszöntöttük egymást, és azonnal elmesélte, hogy itt lakik a házban, reggel és este lejár a minijánra, jól érzi magát, barátságos környezetben van. Boldogan láttam, hogy ápoltan, jól nézett ki, haja rövidre volt vágva, jókedvűen társalgott velem számos témáról, okos, érdekes dolgokat mondott. Nem hittem volna, hogy utoljára látom.

Sajnos így történt. Elment. Fáradt teste és lelke végre megnyugvást talált. Ott ül most tanártársai között az égi Zsidó Gimnázium tanári szobájában. Ott vannak ők mind: Zsoldos igazgató úr, Dános Erzsébet néni, Bokor Lala néni, Máté Magda néni, Szántó tanár úr, vagy ahogy mindannyian hívtuk: a Baka, Rieger tanár úr, Szóbel Mancsi néni, Fischl Vali néni és a többiek... ott van már köztük Ő is, az Őt megillető helyen... és arról beszélgetnek, hogy volt egyszer egy Zsidó Gimnázium...

Tanítványai szerte a világon szomorúan búcsúznak Tőle, emlékeit megőrzik. Nyugodjék békében, Tanár úr!

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacékk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomtatás:

VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

A RENDSZERTŐL A VÁLTÁSIG A SÍP UTCÁBAN

3.

Mit nem engedhet meg egy rabbi magának?

A már többször említett kollégázó Kolléga, a Hitközség második élet-halál ura döbbenet nézett rám, amikor pályám elején (70-es évek) azzal a kéréssel fordultam hozzá, hogy szeretnék peracet árulni a zuglói Sport moziban (oda hirdettek felvételt), mivel a rabbi-kántor fizetésből nemigen tudunk megélni. Hogy miért hozzá fordultam? Mert az akkori törvény értelmében másodállást csak munkáltatói engedéllyel lehetett vállalni.

Szó sem lehet róla! – döntött, miután magához tért. Ez méltatlan egy rabbihoz! (A fizetés nem volt az...) Második próbálkozásom, hogy taxis legyek, hasonlóan végződött. Ő a végletekig védte a mundér (reverenda) becsületét. Akkor is, amikor bejelentettem, hogy Izraelbe szeretnék utazni, mert megígértem a lányomnak, hogy ezt kapja bátyjára. Itt kell aláírni – mutattam rá az útlevelek lap megfelelő rovatára. Gondoltam, aláírja kérelmemet, ha már azt nem engedélyezte, hogy én

tartsam lányom felnőtté avatási ünnepejét Zuglóban, mivel legfőbb rabbiaként csak ő tarthatott ilyet a Dohányban.

A Kolléga pillantást sem vetett a lapra, és azt mondta: nem így megy ez, kolléga úr! Ha tényleg akar útlevelet, bemegy a Belügyminisztériumba, és megkérdezi, adja-e be a kérvényét. Egy rabbi nem engedheti meg magának, hogy elutasított útlevelekkel legyen – oktatott ki. Védte, védte a mundér (reverenda) becsületét, csak sajnos a mundér (reverenda) viselőivel szemben...

Szavai nyomán felcsillant bennem a remény: végre megengedhetek valamit magamnak... Beadtam. Elutasították. „Utazása közérdekelt sért” – írták indoklásul. Fellebbeztem. Megadták. Rájöhettek, hogy itthonlétem még inkább...

Vissza a másodállás témájához. A fizetés a létminimum közelében volt, még tréfli viszonylatban is, s az sem jött be, amit szerződöttemkor az akkori MIOK-elnök jósolt: jó, jó, hát a fizetés tényleg nem nagy, de majd a jövedelem...

Hamar kiderült, hogy a „körzeti rabbi” cím meglehetősen alávettetséget jelentett. Szerződésnél például en-

gedélyt kellett kérnem az illető körzet vallási vezetőjétől, ha netán valaki az ő felségterületéről engem kért egy szomorú vagy vidám szertartás elvégzésére. Fordítva persze ez nem így működött. Konkrét példa következik a Kolléga kollegialitásáról.

Kispesten működtem, amikor megtudtam, hogy szertartást végzett egy hívem felkérésére. Ez eddig szabályos is volt. De amikor ez már tizedszer fordult elő, mégpedig azzal az információval ottani hittestvéreink felé, hogy én ezt úgysem vállalom, és ezt szóvá tettem neki, azt mondta: ne okvetetlenkedjen, kolléga úr! Nekem ott már cházókem van! (A szó előjogot is jelent, azaz ha már többször így járt el, az automatikusan az ő feladatává vált...)

Ennyit az egyik megígért jövedelemforrásról. A másik. Ha egy körzet rabbi nélkül maradt, a Kolléga összehívta a rabbikart, és közölte, hogy mostantól ábécésorrendben végezzük a szertartásokat. A rabbiképző akkori tudós igazgatója, akihez a humor legalább olyan közel állt, mint a tudomány, panaszkodtam, miszerint nincs munkánk, így válaszolt: mi a probléma? Hát ábécésorrendben mennek a szertartások: Algó, Balgó, Calgó, Dalgó... Salgó.

Utam az Új Élethez

Se perec, se taxi – felajánlották az Új Életet, ahol mindeneképp tevékenykedtem. A mindenkori főszerkesztők részben saját, részben más neve alatt „csináltak” az újságot. Nem volt könnyű dolguk. A szokásos helyi hiúsági igények kielégítése mellett ott volt a mindenható AEH, amely az öncenzúrázás klasszikusan magas fokaira képezte ki a szerkesztőket és annak felügyeleti szervét, a „harmadik emeletet” (ott székelt az elnökség).

Első vizsgamunkám hőse a már akkor népszerű Arató-diszkó lemezlovasa volt. A főszerkesztő elszápadt, amikor előzetes engedélyért folyamodtam hozzá. Aki látta a Twist Olivért, emlékezhet arra a jelenetre, amikor az árva ház ebédjében az egyik rettegett felügyelőhöz odalép üres tányérjával Olivér, és mindössze ennyit mond: repeta? A felügyelők nem akarnak hinni a fülüknek, s egymástól kérdezik, jól értették-e.

Nos, így reagált az idős főszerkesztő is, aki mellesleg aktív párttag és a Hitközség szakszervezetének vezetője is volt. (Istenem, szakszervezet a Síp utcában...)

Diszkóóóóóó? – kiáltotta remegő ajkakkal, s mielőtt egy stroke-féle tünet tanúja lehettem volna, gyorsan hozzátettem: ez az Arató az Ábrahámsohn Manó főkántor úr unokája! Az más – enyhült meg –, jöhet. Ekkortól ha az Anna Frank bált rendezett, Arató a végére be-csempészett valamilyen izraeli számot, mire a diákok hórázni kezdtek. Az interjúban erről is írtam – kijavították. Így lett a Hevénu sálom áléchem helyett Ádám, hol vagy? A kor slágerének címe kissé hajazott ugyan a Bibliára, de nem lett baj belőle, párttag főszerkesztőnek nem kellett ismernie a Szentírást.

(folytatjuk)

Kardos Péter

Gázszerelés

- Gázberendezések, gázvezeték új szerelés hatósági engedéllyel
 - Időszaki kötelező ellenőrzése (2008. XL. tv. 89.§ [6])
 - Vízórszerelés
 - Fűtőszerszerelés, fürdőszoba-felújítás
- FRANK 1063 Budapest, Szív u. 28.
Tel.: (1) 331-5743, 06-30-932-3615

Foci

Mint tudjuk, nemrégiben ismét erőt vett a világon az egy hónapos össznépi örület. A futball-világ bajnokság idejére megszűnik a való világ más-sal foglalkozni. Abahagyják a rákellenes szer kutatását, a katonák a háborút, a brókerek az üzletkötést, és szerelmek szakadnak meg, már csak annak okán is, hogy férfiember ebben az egy hónapban tévénezésén kívül másra nem használható. Én személy szerint nem szeretem a focit, sosem okozott izgalmat a látvány, hogy a szép zöld füvet letaposva, kétszer 11 ember megszállottan kerget egy labdát. De ez az én bajom, és tudom, hogy erősen kisebbségben vagyok. Egy-egy foci-fesztiva ideje eszményi alkalom számomra bepótolni mindazt az olvasnivalót vagy filmélményt, amit egyébkor elmulasztottam. Enyhébb megítélés reményében itt mondom el, hogy azért családjunktól sem idegen az elhíresült labdajáték. Boldogult apósom a múlt század elején hivatásos futballista volt, méghozzá, lássanak csodát: egy zsidó ember a FRADI-ban. A Steiner nevű jobbszélső tulajdonképpen egy gatyá miatt került a zöld-fehérekhez. Mert annak idején, az 1920-as években, az MTK olyan szegény sportklub volt, hogy még a nagyon tehetséges fociivadéknak sem tudtak mezt biztosítani, míg a Ferencváros igen. Így dőlt el a dolog, s a válogatottban is játszott. Apósom a nem filozófusműtőmusárol elhíresült sportklub tagja lett. Az csak vörös farkok a történet végén, hogy ez sem mentette meg őt attól, hogy a munkaszolgálat egyhangúsága után koncentrációs táborba vigyék, ahol egykori német ellenfele,

a Herta futballistája felismerte a Sportsfreundot, és a legendás sportbarátság jegyében érdeklődés nélkül vágatta le apósom gölérös jobb lábát. De most nem erről akarok írni, csak hangulati felvezetőként használtam annak megerősítésére, hogy a zsidók is lehetnek focirajongók.

Így van ez a világon szerzetes és nálunk is. Ennek kapcsán történt, hogy az ORZSE rektora, Schöner Alfréd főrabbi, aki maga is focifan, gondolt egy merészet, nagyot, és ezt mindjárt tett követte. Tudván, hogy a világbajnokság idején minden napra esik 2 izgalmas meccs, beleértve a sábeszt is, elszánta magát. Írt egy szép, angol nyelvű levelet a FIFA elnökének, melyben felhívja a figyelmét arra, hogy a pénteken és szombaton játszott meccsekkel a vallásos zsidó szurkolók mintegy negatív diszkrimináció részesei, hisz vallási okokból nem nézhetik a televíziót. Ezért kéri az elnök urat, hogy a zsidóságra való tekintettel intézkedjen, hogy ünnepnapunkon ne rendezzenek focimérkőzést. Az elnök bizonyára megkapta a főrabbi levelét, amire válasz tudomásom szerint máig nem érkezett. A műsorújságból kiderül, hogy a szombati mérkőzéseket zavartalanul megtartják.

Mint tudjuk, egy jó rabbi többek között a jövőbe lát. Talán ezért, Schöner főrabbi az istentisztelet előtt – tudván, hogy a vallásos hívek akaratlanul kiesnek az izgalom örömeiből – bement, hogy szerinte az esedékes mérkőzés milyen eredménnyel zárul. Az ima és a kidus után az óramra néztem és nyugtáztam: a jó rabbi mindenre számít, ezért mind az imádkozást, mind a kidust rövidebbre fogta. Az igaz, hogy az eredmény, amit megjósolt, nem jött be, de már az csodálatos dolog, hogy a mi főrabbinak a jövőbe lát.

Egyébként jól értesült sportújságírói berkekből azt hallottam, hogy le-vele nagy vihart kavart a FIFA-nál. A mérkőzések sorrendjén ugyan nem változtattak, de mivel Izrael a közelébe sem került a világbajnokságnak, a főrabbi válaszként értékelhette, miszerint a FIFA elnöke mondatott egy misébérachot az izraeli válogatottért... Mit mondjak? Rájuk fér!

Spánn

Emlékek a Rumbachról

A rabbi

Az 50-es évek közepén a Hunyadi téri zsinagóga hattagú kórusa az istentisztelet után sietős léptekkel ment át a Rumbachba, hogy *Gottschall Jakab* karnagy vezetésével bekapcsolódjon a szertartásba. Liturgiai hakni. A tórákivételre kellett odaérni, s már ott találtuk *Fischer Benjámin*t, a megjelenésében egyedülálló fő-

Ilyen volt. Ilyen is lesz?

felemelte, és addig pörgette körbe-körbe, amíg az ominózus rész tartott.

A kórus tagjai már ismerték prédikációinak időtartamát, ezért ilyenkor elhagyták a templomot, s egy óra múlva találkoztak ismét.

Tartott ez mindaddig, míg egyszer beütött a krach. Gondolhatta, hogy ekkorra azeszszágot (szemtelenséget) meg kellene már torolni. Így is történt. Félórát beszélt mindössze, s mire visszaértünk, már a záróima közben sündörögtünk be az amúgy sem teli zsinagógába.

A kántor

Klein Miklósnak hívták, tenorhoz hasonló, furcsa hangszínen énekelt a kevéssé látogatónak. Kb. félóra után rendszeresen berekedt. Rossz beállítást ad hangnak – mondta tört magyarságával a lengyel származású *Gottschall*, s hozzátette: mint egy kecske...

Hogy miért volt gyér a látogatottság, ahogy már kétszer is céloztam rá? Két okból volt az. A Dohány és a Kazinczy felszívta a neológokat és az ortodoxokat. A Rumbachról az a hír járta, hogy sábeszkor is építették, ezért az ortodoxok „tréflivé” nyilvánították. A liturgiai dallamok kedvelői be-benéztek egy-egy alkalommal, mivel akusztikájával verte mindkét szomszédos zsinagógát.

A pusztulás

1956-ban külföldre távozott a főrabbi, nem sokkal utána a főkántor is. A MIOK által – finoman szólva – elhanyagolt templom a 60-as évek végére rak-tárrá változott, a hagyatékokból a Hitközségre maradt ócska bútorokkal. A tető beomlott, az eső és a hó évekig áztatta, galambok százai lepték be a szent falakat, szó szerint bokáig érő ürülékkel borítva be a padlózatot. A MIOK „intézkedett”: a több tonnára rúgó bútorroncsokat kivitették a Kozma utcai temető egy hátsó parcellájába, hadd rohadjanak gyorsabban, és most már zavartalanul... A templom akkori állapotáról filmet készítettem, ami persze a Síp utca tiltólistájára került. Nem csoda...

KP

Izraelben a világhírű karmester, Zubin Mehta vezényletével szolidaritási koncertet rendeztek a négy éve fogva tartott Gilád Sálit 23 éves izraeli katonáért. A katonát a Gázai övezet határától néhány kilométernyire fogták el palesztin fegyveresek. A férfi 4 éve nem érintkezhetett a külvilággal. A gázai határnál lévő Szderot városában 10 ezer ember hallgatta meg a hangversenyt.